

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCÍ

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Bakalářský studijní program: Sociální péče

Studijní obor: Sociální pracovník

VZDĚLÁVÁNÍ A MOŽNOSTI PRACOVNÍHO UPLATNĚNÍ MENTÁLNĚ RETARDOVANÝCH V REGIONU MLADÁ BOLESLAV

Autor: Soňa Košková

Podpis: *Košková*

Adresa:

Klášter Hradiště nad Jizerou č. 89

294 15

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Libor Novosad, Ph.D.

Počet:

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCÍ

3146072299

Stran	Grafů	Tabulek	Pramenů	Příloh
114	9	26	32	6

V Liberci dne: 28.4.2004

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6 Tel.: 048/535 2515 Fax: 048/535 2332

Katedra: pedagogiky a psychologie- oddělení sociálních studií

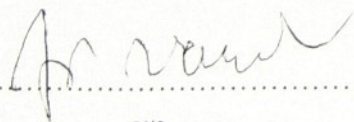
ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

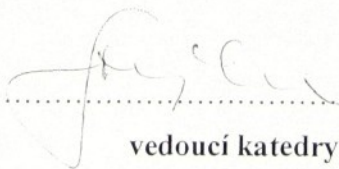
pro (kandidát) Soňa Košková
adresa: Klášter Hradiště nad Jizerou č. 89, 294 15
obor (kombinace): Sociální pracovník
Název BP: Vzdělávání a možnosti pracovního uplatnění mentálně retardovaných v regionu Mladá Boleslav
Název BP v angličtině: The Education and the Working Possibilities of the Mentally Handicapped in Mladá Boleslav Region
Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Libor Novosad, Ph. D.
Konzultant:
Termín odevzdání: 30. 4. 2004

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20. 1. 2003

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): Soňa Košková

Datum: 20. 1. 2003

Podpis: Košková

KSS/SPRA

106 a. [B] a.

gag, al.

1/11/04 Pb

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Datum 28. 4. '04

Podpis Kořánek

Cíl:- posoudit problematiku mentálně retardovaných v regionu Mladá Boleslav

- vytvořit přehled systému výchovy a vzdělávání těchto postižených
- nastínit možnosti jejich pracovního uplatnění

Předpoklady:- předpokládáme, že systém výchovy a vzdělávání pro mentálně retardované v regionu Mladá Boleslav pokrývá potřeby těchto postižených

- domníváme se, že na základě vzdělávacích příležitostí není v regionu Mladá Boleslav větší možnost pracovního uplatnění pro mentálně retardované

Metody:- pozorování v přirozeném prostředí

- rozhovor
- popis subjektů
- analýza dostupných dokumentů
- dotazník vlastní konstrukce- klientům, zaměstnancům

Literatura:

Švarcová, I.: Mentální retardace. Portál, Praha 2000.

Novosad, L.: Základy speciálního poradenství. Portál, Praha 2000.

Vágnerová, M.: Psychologie pro pomáhající profese. Portál, Praha 2000.
časopisecká studie

Poděkování

Děkuji všem, kteří mi pomáhali při zpracování a dokončování bakalářské práce. Vedoucímu práce PhDr. Liboru Novosadovi děkuji za odborné vedení, cenné rady a konzultace, které mi poskytoval při zpracování tématu bakalářské práce. Za poskytnutí informací, cenných zkušeností z praxe a dokumentace děkuji zaměstnancům všech zařízení, v kterých mně umožnili výzkum provádět.

Vzdělávání a možnosti pracovního uplatnění mentálně retardovaných v regionu Mladá Boleslav

Resumé

Obsahem závěrečné bakalářské práce je rozbor možností vzdělávání a pracovního uplatnění mentálně retardovaných v regionu Mladá Boleslav. Práce je rozdělena do dvou částí, na část teoretickou a praktickou, výzkumnou.

Teoretická část přibližuje problematiku mentální retardace, současný systém vzdělávání dětí s mentálním postižením, jejich integraci.

Praktická část vytváří přehled možností vzdělávání mentálně postižených v regionu Mladá Boleslav, přibližuje blíže jednotlivá vzdělávací zařízení, mapuje možnosti pracovního uplatnění.

The Education and the Working Possibilities of the Mentally Handicapped in Mladá Boleslav Region

Summary

The objective of this final bachelor work is to analyse the possibilities of the education and work of the mentally retarded people in Mladá Boleslav district. The work has been divided into two parts, the first one is theoretical and the second is practical, research.

The teoretical part deals with the problems of mental retardation, with the current systém of the education of the children mentally retarded, with their integration.

The practical part creates the summary of educational possibilities of the mentally retarded in Mladá Boleslav district. It gives information about particular educational institutions, it also maps the possibilities of the mentally retarded work integration.

Die Ausbildungs- und Arbeitsmöglichkeiten von Mentalbehinderten in Region Mladá Boleslav

Zusammenfassung

Inhalt dieser Abschlussarbeit des Bacalarstudiums ist die Analyse der Ausbildungs- und Arbeitsmöglichkeiten von Mentalbehinderten in Region Mladá Boleslav. Die Arbeit ist in zwei Teile aufgeteilt, den theoretischen und den praktischen Forschungsteil.

Der Theoretische Teil bringt die Problematik der Mentalretardation näher, das heutige System der Ausbildung für mentalbehinderten Kinder, ihre Integration.

Der praktische Teil bildet eine Übersicht über Ausbildungsmöglichkeiten der Mentalbehinderten in Region Mladá Boleslav, charakterisiert näher die einzelnen Ausbildungseinrichtungen, beschreibt die Möglichkeit eine Arbeitsstelle zu finden.

Obsah

Obsah.....	7
Úvod.....	10
Teoretická část.....	12
1 Společnost a postižený jedinec.....	12
1.1 Vývoj vztahu k handicapovaným jedincům.....	12
1.2 Handicap z hlediska individuálního a sociálního vývoje člověka.....	14
1.3 Determinanty života s postižením.....	16
2 Práva lidí s mentálním postižením.....	18
3 Problematika mentální retardace.....	20
3.1 Klasifikace.....	20
3.1.1 Lehká mentální retardace.....	21
3.1.2 Středně těžká mentální retardace.....	21
3.1.3 Těžká mentální retardace.....	22
3.1.4 Hluboká mentální retardace.....	22
3.1.5 Jiná mentální retardace.....	22
3.1.6 Nespecifikovaná mentální retardace.....	23
3.2 Psychologické zvláštnosti.....	24
3.3 Příčiny mentálního postižení.....	26
3.3.1 Možnosti prevence vzniku mentálního postižení.....	27
3.4 Motivace a regulace mentálně postižených.....	27
4 Systém výchovy a vzdělávání dětí s mentálním postižením.....	28
4.1 Speciálně pedagogická centra (SPC).....	29
4.2 Předškolní výchova dětí s mentální retardací.....	30
4.3 Zvláštní školy.....	30
4.4 Pomocné školy.....	32
4.4.1 Přípravný stupeň pomocné školy.....	34
4.5 Speciální třídy při základních a zvláštních školách a ústavech sociální péče.....	35
4.6 Další vzdělávání mládeže s mentální retardací.....	35
4.6.1 Odborná učiliště.....	35

4.6.2	Praktické školy.....	35
5	Integrace mentálně postižených.....	36
5.1	Výhody a předpoklady integrovaného vzdělávání.....	37
5.2	Integrované vzdělávání v zahraničí.....	39
6	Možnosti pracovního uplatnění mentálně postižených.....	40
6.1	Volba povolání.....	40
6.2	Seberealizace a politika zaměstnanosti.....	41
6.3	Chráněné dílny.....	42
6.4	Podporované zaměstnání.....	43
6.4.1	Podporované zaměstnání v Evropě.....	45
	Praktická část.....	47
1	Cíle, předpoklady, metody výzkumu.....	47
1.1	Cíle.....	47
1.2	Předpoklady.....	47
1.3	Metody výzkumu.....	48
2	Přehled výchovných a vzdělávacích zařízení.....	48
2.1	Přehled jednotlivých zařízení podle měst v regionu.....	49
2.1.1	Mladá Boleslav.....	49
2.1.2	Mnichovo Hradiště a okolí.....	49
2.1.3	Benátky nad Jizerou a okolí.....	50
3	Realizace výzkumu.....	50
3.1	Zvláštní škola v Mladé Boleslavi.....	50
3.1.1	Speciálně pedagogické centrum.....	58
3.1.2	Dětský domov a internát.....	59
3.1.3	Metodická sdružení.....	60
3.1.4	Ilustrativní kazuistika.....	60
3.2	Zvláštní škola a speciálně pedagogické centrum pro mentálně postižené v Mnichově Hradišti.....	62
3.2.1	Předprofesní příprava žáků.....	65
3.2.2	Ilustrativní plán vyučovaného předmětu „Příprava na povolání“.....	69
3.2.3	Speciálně pedagogické centrum pro mentálně postižené.....	70
3.3	Vyhodnocení dotazníku pro žáky zvláštních škol.....	72

3.4	Centrum pro zdravotně postižené v Mladé Boleslavi.....	74
3.4.1	Rehabilitační stacionář.....	75
3.4.2	Pomocná škola pro žáky s více vadami.....	76
3.4.3	Pracovní dílny.....	81
3.4.4	Cvičné byty a chráněné bydlení.....	82
3.4.5	Středisko poradenství.....	83
3.4.6	Sdružení pro pomoc mentálně postiženým.....	84
3.5	Odborné učiliště Škoda Auto a.s. Mladá Boleslav.....	84
3.6	Odborné učiliště Hubálov.....	88
3.7	Občanské sdružení Fokus v Mladé Boleslavi.....	90
3.7.1	Chráněné dílny.....	90
3.7.2	Další služby pro klienty Fokusu.....	92
3.8	Ústav sociální péče „Domov pod skalami“ Kurovodice.....	93
3.8.1	Pracovně výchovná činnost.....	94
3.8.2	Pracovní terapie.....	94
3.8.3	Ostatní aktivity klientů ÚSP.....	96
4	Možnosti pracovního uplatnění mentálně postižených v regionu Mladá Boleslav.....	96
5	Shrnutí výsledků praktické části.....	98
5.1	Ověřování předpokladů.....	99
6	Doporučení ke zlepšení stávající situace.....	100
7	Závěr.....	102
8	Seznam použitých zdrojů.....	103
9	Seznam příloh.....	106

ÚVOD

„Každá lidská bytost má absolutní hodnotu, protože je neopakovatelná.“ (T. G. Masaryk)

Narození dítěte s mentální retardací je realita, která existuje nezávisle na vůli a skutcích rodičů. Od vyspělé společnosti se očekává, že jedince s postižením začlení do komunity a vytvoří pro ně takové společenské klima, které jim zajistí možnost vzdělání a rehabilitace a nedonutí je žít v ústavech nebo izolovaně bez možnosti sebeuvědomění a seberealizace.

Přesto stále převládá názor, že postižení lidé jsou nějakí ublížení chudáci, které je třeba litovat. Bohužel je tento názor nejvíce rozšířen o mentálně postižených dětech. Opírá se hlavně o posouzení toho, jestli mentálně postižené děti budou moci v dospělosti samostatně pracovat a rozhodnout o kvalitě svého života, a jestliže nebudou schopni pracovat jako „normální“ lidé, nemá pro ně cenu ani vzdělání v pomocné škole.

Ale právě pro děti s mentálním postižením má vzdělání velký význam, nejen pro ně, ale pro celou rodinu. Rodina se tak neodlišuje od svého okolí, tím se tak neuzavírá do sebe a do svých problémů.

Zkvalitňováním života mentálně postižených, jejich výchovou a vzděláváním se zabývá obor speciální pedagogiky, psychopedie. V péči o mentálně postižené je ale nutná spolupráce s ostatními odborníky, lékaři, sociálními pracovníky. Právě práce sociálního pracovníka zde má velký význam, pracuje nejen s mentálně postiženým jedincem, ale poskytuje služby celé jeho rodině.

Celá řada různých šetření ukazuje důležitost péče o mentálně postižené, velké možnosti uplatnění těchto jedinců v životě, je třeba jen vhodné výchovné vedení. Ze strany dospělých je pak zapotřebí velká dávka trpělivosti.

Tato bakalářská práce je věnována problematice vzdělávání a pracovního uplatnění mentálně postižených v regionu Mladá Boleslav.

Měla jsem možnost pracovat několik let v ústavu sociální péče pro mentálně postižené, účastnila jsem se setkávání pracovních skupin při přípravě standardů pro podporované zaměstnání. I když v této oblasti nepracuji, toto téma mě zajímá stále, zda došlo ke zvýšení kvality péče o mentálně postižené, zda je dostačující nabídka v oblasti vzdělávání a pracovního uplatnění.

Cílem bakalářské práce je posoudit problematiku mentálně retardovaných v regionu Mladá Boleslav, vytvořit přehled systému výchovy a vzdělání mentálně postižených a nastínit možnosti jejich pracovního uplatnění.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SPOLEČNOST A POSTIŽENÝ JEDINEC

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) je postižení: „...částečné nebo úplné omezení schopnosti vykonávat některou činnost či více činností, které je způsobeno poruchou nebo dysfunkcí orgánů“. Postižení ovšem nemusí znamenat snížení kvality života jedince nebo jeho neschopnost pracovat. Dnes už víme, že pokud se postiženým lidem poskytne odpovídající pomoc, mohou v mnoha případech dosáhnout vysokého stupně nezávislosti a kvality života. (Novosad, 2000)

1.1 VÝVOJ VZTAHU K HANDICAPOVANÝM JEDINCŮM

V dějinách speciální pedagogiky, psychiatrie, se uvádějí určitá stadia vývoje vztahu k handicapovaným jedincům a péče o ně.

Vztahy a postoje represivní mají základ v označení odlišujícího se jedince jako neschopného, zatěžujícího, bez životní perspektivy, nežádoucího. Ve společnosti bez morálních zábran (resp. s takovou etikou a hodnotami, jež neuznávají jedinečnost a neopakovatelnost každé lidské bytosti), která vyznává silné a „užitečné“, se projevuje snaha „neschopného“ se zbavit – zabitím, opuštěním, izolací a ponecháním svému osudu. Represí je i odmítání pomoci a lhostejnost.

Represivní vztahy a postoje vyúsťují v segregaci, vyloučení ze společnosti, zavírání očí nad osudem části lidské populace, vymezování jen určitého pole pro její seberealizaci a společenské uplatnění, omezování a opět lhostejnost k ní.

Vztahy a postoje pouze **charitativní** se vyznačují tím, že chápou handicapované jako postižené ubožáky, kteří se o sebe nedovedou postarat, a proto potřebují pomoc a ošetření. Uvedená charakteristika je velmi dobrým základem, nelze ji zamítat nebo zlehčovat. Znamená pozitivní obrat a změnu v základním východisku k podpoře rozvoje handicapovaných. Jako jediná a jednoznačná ale nestačí. Promítá se totiž do podvědomí všech – handicapovaných samých, jejich rodin i širší společnosti. V jejím podtextu je ale zase určitý pocit nedostačivosti, menší hodnoty, závislosti a vyřazenosti. (Novotná, Kremličková, 1997)

Jako optimální se ukazuje **přístup humanistický**, který jako základní východisko staví nejvýše přirozený princip důstojnosti každého člověka. Z tohoto principu se odvíjejí jeho práva na možnost rozvoje jako individualita a jako člena společnosti, na přijetí člověka takového, jaký je, s pozitivním nahlížením na jeho možné šance na základě jeho předpokladů. Zachovává co nejvýše možnou míru autonomie znevýhodněného člověka. Jádrem tohoto východiska je sice zvýšená míra soucítění, ochrany a pomoci, ale ne „pouze“.

Humanistický přístup k handicapovaným má vlastní vnitřní vývoj. Začíná již v charitativní péči zakládáním azylů, sice s izolací, ale také s péčí o potřebné. S rozvojem lékařských věd nastává posun s orientací na nemoc, poruchu, vadu tělesnou, smyslovou nebo duševní a její léčbu. Od konce 18. století, ale hlavně v 19. a 20. století se v našich zemích zakládají první ústavy (v Praze, Brně a Liberci), které postupně svou činnost budují nebo rozšiřují s ohledem na léčbu, výchovu a výuku a konečně i pracovní přípravu. První pomocná škola pro mentálně retardované (tehdy odborně označované jako slabomyslní, blbí, zblbělí, rozumově vadní) byla otevřena v Praze na konci 19. století.

Lidé s mentální retardací sdíleli v historii lidstva osud s jinými psychicky nemocnými občany. Za druhé světové války byli na základě nacistických zákonů vyvražďováni, až ve druhé polovině 20. století začala snaha začlenit je do společnosti jako její právoplatné členy.

Narození postiženého dítěte se dotýká nejen jeho rodiny, ale i učitelů, lékařů a společnosti v celém rozsahu. Na základě výzkumu a spolupráce vytvářejí vyspělé evropské státy programy, které mají

optimalizovat péči o postižené občany. Vedoucí snahou je **normalizace** – tj. umožnění postiženým lidem žít spolu s ostatními členy společnosti tak, aby měli zajištěno právo na přiměřené vzdělání, zaměstnání a lékařskou péči bez toho, aby byli od společnosti izolováni. Klade se též zvýšený důraz na to, aby bylo s mentálně retardovanými lidmi jednáno s patřičnou úctou tak, aby se rozvíjeli jejich schopnosti a nezávislost.

Deinstitucionalizace – zahrnuje omezení umístění mentálně retardovaných jedinců v azylových domech, mnoho z nich bylo zrušeno a místo toho se vytvářejí menší zařízení s denní nebo týdenní péčí a chráněné bydlení uvnitř běžné bytové zástavby. Také počet psychiatrických lůžek, která byla dříve určena pro hospitalizaci mentálně retardovaných pacientů, se v evropských státech výrazně snižuje a trvá se na zásadě, že mají být hospitalizováni pouze tehdy, když jsou „nebezpeční sobě a okolí“. Tato snaha umožňuje jedincům s mentální retardací žít v přiměřeném prostředí, které nemůže žádný ústav poskytnout. (Janotová, 2002)

Mentální retardace je součástí lidského osudu, na jejím průběhu a výsledcích má významný podíl lékařská péče a postoje celé společnosti.

1.2 HANDICAP Z HLEDISKA INDIVIDUÁLNÍHO A SOCIÁLNÍHO VÝVOJE ČLOVĚKA

Každé zdravotní znevýhodnění znamená zásah do osobnostního a sociálního vývoje člověka. Míra jeho vlivu závisí na druhu znevýhodnění, na jeho hloubce a intenzitě a na sociálních okolnostech, v nichž se handicapovaný člověk nachází. Znevýhodnění modifikuje normalitu vývoje po stránce fyzické, psychické i sociální.

Každý handicap, každou nemoc lze současně chápat jako situaci, která může způsobit krizi celé rodiny, pokud připouštíme, že se většina lidí s handicapem vyskytuje v relativně normálních sociálních vztazích. Právě tato normalita sociálních vztahů je jednou z nadějí na pozitivní vývoj

znevýhodnění člověka. Na počátku kontaktu s problémem je nejvíce postižena právě rodina, která se musí se situací vyrovnat dříve, než její důsledky dopadnou i na handicapovaného člena. Lze předpokládat, že v některých případech důkladné a taktní péče k tomuto uvědomění si vlastní nedostatečnosti vůbec nedojde a vývoj pokračuje beze změn. V některých případech ovšem k plnému uvědomění dojít ani nemůže, například pro značnou míru mentální retardace.

Problémů, které se vážou ke kontaktu rodiny s handicapem, je celá řada. Jedním z nich je včasná diagnóza nemoci a způsob jejího tlumočení rodině. Rodina potřebuje sympatizující postoj, pozitivní informaci, která zhodnotí možnosti dalšího vývoje, možnosti podílu rodiny na optimálním vývoji handicapovaného. Potřebuje informace o možnostech medicínského řešení, také možnosti výchovného, vzdělávacího programu pro handicapovaného člena rodiny.

Rodina vždy prochází několika fázemi, v kterých problém racionálně a citově zpracovává:

Fáze šoku znamená úlek, rozrušení, ochromené jednání, neochotu uvěřit. Trvání této fáze závisí na typu člověka, který informaci přijal a na závažnosti informace. Ze strany účastněných osob, např. lékařů je nezbytná sympatie a emocionální podpora, posílení povědomí o možnosti pozitivního řešení problému.

Fáze reaktivní se projevuje nástupem psychických a tělesných reakcí na sdělenou skutečnost. Nese s sebou bolest, žal, zklamání, úzkost z dalšího vývoje, odmítání přijmout novou skutečnost, pocity viny, vzájemné sebeobviňování. Postupně se začíná rodina s problémem vyrovnávat. Rodiče začínají uvažovat o jejím řešení.

Fáze adaptační se projevuje pokusem o racionální hodnocení situace. Rodiče uvažují o tom, jak by mohli v daném případě pomoci. Informace od lékaře by měly být pravdivé, neměly by vzbuzovat zbytečné naděje, pokud pro ně není důvod. Ulehčení by totiž znamenalo těžkou deziluzi v budoucnosti. V této fázi je důležitá odborná pomoc center rané péče, speciálně pedagogických center, pedagogicko - psychologické poradny, učitelů, sociálních pracovníků.

Fáze reorientace je fází, při které už rodiče začínají jednat, vyhledávají pomoc lékařskou, sociální, psychologickou, spojují se pro duševní podporu i pro získání většího množství zkušeností s lidmi s podobnou životní situací. V této fázi, na jejímž konci je v optimálním případě vyrovnaní se s krizí, potřebuje rodina pravidelné vedení a pomoc. Většinou je nutná změna životního rytmu rodiny. Soužití s handicapovaným může být náročnou situací i pro zdravé sourozence, jedinou cestou je jejich zapojení do pomoci handicapovanému sourozenci.

Úkoly, které musí rodina splnit pro optimální péči o handicapovaného člena, spadají do oblasti ekonomické, oblasti tělesné péče, regenerace a odpočinku, socializace.

Zásadním smyslem rodinné péče o handicapovaného je naplnit jeho citové potřeby reálně prožívanými a smysluplnými kontakty s nejbližším okolím. Rodina poskytuje i životní perspektivu, poskytuje základní dovednosti a schopnosti pro život.

Handicap je současně jevem, s nímž se vyrovnává i škola a další instituce. Řešení školní docházky handicapovaných není záležitost mechanická, vyžaduje individuální přístup. Soužití s vrstevnickými skupinami prožívá většina handicapovaných jako pozitivní a příjemnou zkušenost.

Rodina s handicapovaným dítětem se musí vyrovnat i s reakcí a s chováním širšího okolí v místě bydliště. Pohyb handicapovaného v přirozeném prostředí bez větších tenzí je jedním z významných sociálněrehabilitačních faktorů.

1.3 DETERMINANTY ŽIVOTA S POSTIŽENÍM

V České republice žije asi 0,8 - 1,2 milionu zdravotně postižených, což znamená, že přibližně každý desátý občan ČR má nějaké postižení. Lidí s mentálním postižením je asi 300tisíc. Každý člověk

s postižením je ale jedinečná osobnost žijící ve specifických podmínkách.
(Novosad, 2000)

Determinanty ovlivňující život s postižením lze rozdělit na subjektivní a objektivní, některé je možné změnit, některé jsou neměnné.

Subjektivní činitele, které ovlivňují život s postižením:

- a) zdravotní stav a omezení, která z něho vyplývají
- b) osobnostní rysy jedince
- c) vlastní sebehodnocení
- d) schopnost zvládnout nepříznivou životní situaci
- e) vnější vlivy, na kterých je jedinec závislý

Objektivní činitele, méně závislé na osobě postiženého:

- a) společenské vědomí, postoje k postižené populaci
- b) stav životního prostředí
- c) sociální politika, tzn. vztah státu ke znevýhodněným lidem
- d) vzdělávací politika
- e) politika zaměstnanosti
- f) sociální služby

2 PRÁVA LIDÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Velká část společnosti si stále není vědoma schopností lidí s mentálním postižením a jejich práv na bydlení v komunitě, práci, volební hlas a ochranu před zneužíváním a lhostejností. Lidem s mentálním postižením se nedostává úcty, na níž mají jako občané nárok. Často nemají ani podporu potřebnou k tomu, aby svých práv využívali. Přes velké pokroky na všech úrovních politického života základní práva lidí s mentálním postižením nebyla dosud plně uznána a zajištěna.

Lidé s mentálním postižením mají stejná základní zákonná, společenská i lidská práva jako ostatní občané. Tato práva, tak jako u všech občanů, by neměla být nikdy omezována bez řádného soudního procesu. Lidem s mentálním postižením by měla být dána podpora a ochrana k plnému zajištění práv a povinností, pokud to potřebují.

Zájem o lidská práva se začal rozvíjet již po 1. světové válce. V roce 1924 byla V. shromážděním Společnosti národů přijata deklarace práv dítěte - **Ženevská deklarace**.

Po skončení 2. světové války byla OSN přijata **Všeobecná deklarace lidských práv**. V roce 1959 vyhlásilo a přijalo OSN **Deklaraci práv dítěte**. V šedesátých letech byla ustavena **Evropská liga společností mentálně handicapovaných**, která si jako svůj cíl stanovila – hájit zájmy mentálně handicapovaných bez ohledu na národnost, rasu či přesvědčení. Liga se bude snažit zabezpečovat v jejich prospěch všechny možné zdroje, dostatečnou péči v oblasti léčebné, bytové, vzdělávací, přípravy na povolání, zaměstnání a sociálních služeb.

Mezi další přijaté dokumenty patří **Evropská sociální charta**, která byla přijata v roce 1961 a která byla po dlouhou dobu jedinou mezinárodní smlouvou o lidských právech, která výslovně zmiňovala postižené osoby jako nositele lidských práv. V prosinci 1971 byla Valným shromážděním OSN přijata **Deklarace práv mentálně postižených osob**. Ve stejné době byly ve Švédsku položeny základy hnutí sebeobhájců z řad

osob s mentálním postižením. Ti se také začaly účastnit kongresů Ligy, mohli se tak zabývat řešením svých záležitostí.

Dalším významným dokumentem je **Evropská konvence o prevenci týrání a nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání**, která byla přijatá v roce 1987 v rámci Rady Evropy. Na základě této konvence byl založen Evropský výbor pro prevenci týrání, ten má za úkol sledovat dodržování lidských práv v léčebnách, v sociálních zařízeních, např. v ÚSP. Na děti a mládež s mentálním postižením se vztahuje i **Úmluva o právech dítěte**, která u nás vstoupila v platnost v roce 1991.

V prosinci 1993 byla Valným shromážděním OSN schválena **Standartní pravidla pro vyrovnaní příležitostí pro osoby se zdravotním postižením**. Nemají sice platnost mezinárodního práva, ale už znamenají určitý závazek států podnikat akce pro vyrovnávání příležitostí lidí se zdravotním postižením. U nás byla tato pravidla vydána v roce 1997 Sdružením zdravotně postižených v ČR. (Švarcová, 2000)

Z rozhodnutí Komise Evropské unie byl **rok 2003** vyhlášen jako **Evropský rok osob se zdravotním postižením**. Garanci za přípravu Evropského roku v ČR přijal 2. 11. 2001 Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. Účastníci Evropského kongresu, kteří se sešli v Madridu přivítali vyhlášení roku 2003 Evropským rokem osob se zdravotním postižením jako událost, která nepochybně přispěje ke zvýšení povědomí veřejnosti o právech více než 50 milionů Evropanů se zdravotním postižením. V **Madridské deklaraci** vyjádřili svou vizi, která by měla tvořit koncepční rámec pro aktivity v průběhu Evropského roku na úrovni Evropského společenství, jednotlivých států, regionů i obcí.

Usnesením vlády České republiky byl 8.5. 1991 ustaven **Vládní výbor pro zdravotně postižené občany**. Krátce po svém založení vypracoval **Národní plán pomoci zdravotně postiženým občanům**, který byl schválen 29.6. 1992. V roce 1993 byl schválen **Národní plán opatření pro snížení negativních důsledků zdravotního postižení**. Tyto oba plány byly našimi zdravotně postiženými občany velmi příznivě přijaty, pozitivně byly hodnoceny i v zahraničí. 14. 4. 1998 byl usnesením vlády

schválený další – Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením.

3 PROBLEMATIKA MENTÁLNÍ RETARDACE

„Mentální retardace není nemoc, ale je to trvalý stav. Je to celkové snížení intelektuálních schopností, které vzniká v průběhu vývoje. Je provázeno nižší schopností orientovat se v životě. Nedostatek adaptivního chování se projevuje ve zpomaleném zaostávajícím vývoji, ohraničených možnostech vzdělávání a v nedostatečné sociální přizpůsobivosti. Tyto příznaky se mohou projevit samostatně nebo v různých kombinacích.“
(*Defektologický slovník UNESCO, 1977*)

3.1 Klasifikace

Mentální retardace je souhrnné označení vrozeného defektu rozumových schopností. Postižení je definováno jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje (méně než 70 % normy), přestože byl takový jedinec přijatelným způsobem výchovně stimulován. Nízká úroveň inteligence bývá spojena se snížením nebo se změnou dalších schopností a odlišnostmi ve struktuře osobnosti.
(*Vágnerová, 1999*)

Hlavní znaky mentální retardace:

- nedostatečný rozvoj myšlení, omezená schopnost učení, obtížná adaptace
- postižení je vrozené
- postižení je trvalé, přestože je možné určité zlepšení

Tabulka 1: Stupně mentální retardace podle MKN- 10

Kódová čísla	Slovní označení	Pásmo IQ
F70	Lehká mentální retardace (debilita)	50- 69
F71	Středně těžká mentální retardace (imbecilita)	35- 49
F72	Těžká mentální retardace (idiocie)	20- 34
F73	Hluboká mentální retardace (idiocie)	0- 19
F78	Jiná mentální retardace	
F79	Nespecifikovaná mentální retardace	

3.1.1 Lehká mentální retardace

U dětí s lehkou mentální retardací nalézáme lehce opožděný psychomotorický vývoj, malou slovní zásobu, sníženou zvědavost, sníženou schopnost předvídat, poznat nebezpečí. Myšlení je mechanické, nesamostatné, povrchní, nepřesné, bez rozlišení podstatného. Opoždění je patrné už v předškolním věku, ale defekt se projeví jasněji až ve školním věku. Při dobrém vedení a podpoře jsou schopni absolvovat zvláštní školu i zvláštní učební obor. Mají dobrou mechanickou paměť a jsou schopni pochopit jednoduché souvislosti. Tuto skupinu tvoří asi 70 % všech mentálně retardovaných. (Malá, 2000)

3.1.2 Středně těžká mentální retardace

Jedinci zařazení v této kategorii mají výrazně opožděný rozvoj chápání a užívání řeči, jejich konečné schopnosti v této oblasti jsou omezené. Také je opožděna a omezena schopnost starat se sám o sebe a zručnost. Pokroky ve škole jsou limitované, někteří si ale pod kvalifikovaným vedením osvojí základy čtení, psaní, počítání. V dospělosti jsou středně retardovaní schopni pod odborným dohledem vykonávat jednoduchou manuální práci, jsou schopni podílet se na jednoduchých sociálních aktivitách. Málokdy je u nich v dospělosti možný úplně samostatný život. U jedinců se středně těžkou mentální retardací jsou velmi velké rozdíly v povaze schopností. Často tento druh postižení

doprovází autismus nebo jiná pervazivní vývojová porucha, také se často vyskytují tělesná postižení a neurologická onemocnění, hlavně epilepsie. Je možné zjistit i různá psychiatrická onemocnění.

3.1.3 Těžká mentální retardace

Těžká mentální retardace je v mnohém podobná středně těžké mentální retardaci, ale je v této kategorii mnohem výraznější snížení schopností. Většina jedinců trpí značným stupněm poruchy motoriky nebo jinými přidruženými vadami, které vznikají poškozením nebo vadným vývojem ústředního nervového systému. Možnosti výchovy a vzdělávání těchto osob jsou značně omezené. Včasná systematická rehabilitační, výchovná a vzdělávací péče může významně přispět k rozvoji motoriky, rozumových schopností, komunikačních dovedností, jejich soběstačnosti a celkovému zlepšení kvality jejich života.

3.1.4 Hluboká mentální retardace

Jedinci s tímto postižením jsou těžce omezeni, většina jich je imobilní nebo výrazně omezená v pohybu. Postižení bývají inkontinentní, jsou schopni pouze neverbální komunikace. Mají nepatrnou nebo žádnou schopnost pečovat o své základní potřeby a vyžadují stálou pomoc a stálý dohled. Možnosti jejich výchovy a vzdělávání jsou velmi omezené. Postižený se může jen malým dílem podílet na domácích a praktických úkonech a sebeobsluze. Běžná je přítomnost těžkých neurologických onemocnění, je postižena hybnost, často se vyskytuje epilepsie, poškození zraku a sluchu.

3.1.5 Jiná mentální retardace

Tato kategorie se používá pouze tehdy, pokud je stanovení stupně intelektové retardace pomocí obvyklých metod nesnadné nebo nemožné pro přidružené senzorické nebo somatické poškození, např. u nevidomých, neslyšících, nemluvících, u osob s autismem.

3.1.6 Nespecifikovaná mentální retardace

Toto označení se používá pokud je mentální retardace prokázána, ale je nedostatek informací, aby se mohl postižený zařadit do jiných kategorií.

Pseudooligofrenie

Pseudooligofrenie, tzv. oligofrenie sociálního původu, není způsobena nedostačivostí centrálního nervového systému, ale nedostatečnou stimulací prostředí. Jestliže je dítě výrazněji zanedbáváno, nedochází u něj k odpovídajícímu rozvoji rozumových schopností a projevuje se jako by bylo mentálně retardováno. Takové opoždění se nepovažuje za pravou oligofrenii, protože stav se může zlepšit, jestliže je umístěno do dobrého výchovného prostředí. Čím déle žije dítě ve špatném, nepodnětném prostředí, tím hlubší je stupeň opoždění vývoje. Extrémní případy jsou v tomto smyslu tzv. „vlčí děti“, které vyrůstaly mezi zvířaty a u nichž se nerozvinuly základní specificky lidské schopnosti. (Vágnerová, 1991)

Downův syndrom

Příkladem mentální retardace, vzniklé na podkladě chromozomální odchylky, je Downův syndrom (trizomie 21. chromozomu). Postižení mají i typický habitus, tj. jsou na první pohled také tělesně odlišní. Jejich mentální defekt bývá rovnoměrnější, na hranici lehčího až středně těžkého stupně. Většina dětí s Downovým syndromem má zdravé rodiče, a tak i jejich výchovné prostředí bývá dostatečné, občas až nadměrně stimulující. Postižení bývají klidní až bradypsychičtí, těžkopádní a ulpínaví, avšak emocionálně dobře ladění a přizpůsobiví, nemívají větší výkyvy v chování ani v prožívání. Učí se pomalu, ale dovedou své schopnosti využít. V dospělosti jsou schopni pracovat pod dohledem a vedením. (Vágnerová, 1999)

3.2 Psychologické zvláštnosti

Každý mentálně postižený je svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy. Přesto se u značné části z nich projevují určité společné znaky, závisující na druhu postižení, na hloubce mentální retardace, rozsahu. (Švarcová, 2000)

Projevy mentální retardace:

- zpomalená chápavost, jednoduchost úsudků
- neschopnost vyvozovat logické vztahy
- snížená mechanická paměť
- těkavá pozornost
- nedostatečná slovní zásoba a neobratné vyjadřování
- poruchy pohybové koordinace
- impulzivnost, hyperaktivita nebo celková zpomalenost chování
- citová vzrušivost
- nedostatky v osobní identifikaci a ve vývoji „já“
- opožděný sexuální vývoj
- nerovnováha aspirací a výkonů
- zvýšená potřeba uspokojení a bezpečí
- poruchy v interpersonálních vztazích a v komunikaci
- snížená přizpůsobivost k sociálním požadavkům

Tabulka 2: Průvodní jevy mentální retardace (Švarcová, 2000)

	Mentální retardace			
	Lehká (IQ 50- 69)	Středně těžká (IQ 35- 49)	Těžká (IQ 34- 20)	Hluboká (IQ pod 20)
Neuropsychologický vývoj	omezený, opožděný	omezený, výrazně opožděný	celkově omezený	výrazně omezený
Somatická postižení	ojedinělá	častá, častý výskyt epilepsie	častá, neurologické příznaky, epilepsie	velmi častá, neurologické příznaky, kombinované vady tělesné a smyslové
Poruchy motoriky	opoždění motorického vývoje	výrazné opoždění, mobilní	časté stereotypní automatické pohyby, výrazné porušení motoriky	většinou imobilní nebo výrazné omezení pohybu
Poruchy psychiky	snížení aktivity psychických procesů, nerovnoměrný vývoj, funkční oslabení, převládají konkrétní, názorné a mechanické schopnosti	celkové omezení, nízká koncentrace pozornosti, výrazně opoždění rozvoj chápání, opoždění rozvoj dovedností sebeobsluhy	výrazně omezená úroveň všech schopností	těžké poruchy všech funkcí
Komunikace a řeč	schopnost komunikovat většinou vytvořena, opoždění vývoj řeči, obsahová chudost, časté poruchy formální stránky řeči	úroveň rozvoje řeči je variabilní; někteří jedinci jsou schopni sociální interakce a komunikace, verbální projev často bývá chudý, agramatický a špatně artikulovaný	komunikace převážně nonverbální, neartikulované výkřiky, případně jednotlivá slova	rudimentární nonverbální komunikace nebo nekomunikují vůbec
Poruchy citu a vůle	afektivní labilita, impulzivnost, úzkostnost, zvýšená sugestibilita	nestálost nálady, impulzivita, zkratkovité jednání	celkové poškození afektivní sféry, časté sebeпоškozování	těžké poškození afektivní sféry, potřebují stálý dohled
Možnosti vzdělávání	vzdělání na základě speciálního vzdělávacího programu	na základě speciálních programů (pomocná škola)	vytváření dovedností a návyků, rehabilitační třídy	velmi omezené (individuální péče)

3.3 Příčiny mentálního postižení

Přestože se u mentálně postižených v minulosti zkoumaly a v současné době zkoumají nejrůznější možné vlivy biologické a sociální, nelze určit příčiny mentální retardace jednotně a jednoznačně pro jejich značnou symptomatologickou variabilitu a kvalitativní i kvantitativní rozdíly v mentálním deficitu. (*Langer, 1990*)

K mentální retardaci může vést celá řada různorodých příčin, které se vzájemně podmiňují, prolínají a spolupůsobí. Příčiny mentálního postižení mohou být endogenní (vnitřní) a exogenní (vnější). Vnitřní příčiny jsou příčiny genetické. Vnější činitele působí od početí, v průběhu gravidity, porodu, poporodního období i v raném dětství. Exogenní faktory se dále dělí podle období působení na prenatalní (od početí do narození), perinatální (působící před, během, po porodu), postnatální (působící po narození). (*Švarcová, 2000*)

Nejčastější příčiny mentální retardace:

- následky infekcí a intoxikací
- následky úrazů nebo fyzikálních vlivů
- poruchy výměny látek, růstu, výživy
- nemoci a stavy způsobené jinými a nespecifickými prenatalními vlivy
- anomálie chromozomů (Downův syndrom)
- nezralost
- vážné duševní poruchy
- psychosociální deprivace

Výzkum příčin mentální retardace není zdaleka ukončen, zatím prokazuje, že všechny dosud známé i předpokládané příčiny mentální retardace vyvolávají necelou čtvrtinu této poruchy. Až 80 % případů mentální retardace, převážně v pásmu lehkého poškození, má neznámý, neurčený původ.

3.3.1 Možnosti prevence vzniku mentálního poškození

Spektrum příčin vzniku mentálního postižení je velmi široké, proto je velmi obtížné hledání konkrétních možností účinné prevence. Základní požadavky prevence mentálního postižení prosazuje zejména Mezinárodní liga společností pro mentálně postižené (ILSHM), která formulovala zásady, jejichž dodržováním lze možnost vzniku mentálního postižení omezit.

Prevence může zahrnovat mnoho různých typů činností, jako je například primární zdravotní péče, prenatální a postnatální péče o dítě, výchova týkající se výživy.

3.4 Motivace a regulace mentálně postižených

Základní psychické potřeby mají i mentálně postižení, tyto potřeby mohou být pod vlivem omezenější kapacity rozumových schopností a učení různým způsobem modifikovány. Obecně platí, že čím je člověk závažněji mentálně postižen, tím je v uspokojování svých potřeb závislejší na okolí. (Vágnerová, 1999)

Potřeba stimulace – přísun podnětů je nezbytný, musí být přiměřený možnostem mentálně postiženého jedince. Ti dávají přednost stereotypnější, jednodušší a jednoznačnější stimulaci, musí být hlavně srozumitelná.

Potřeba učení – ta je vyjádřena tendencí porozumět v mezích svých možností nejbližšímu okolí, informace musí mít jednoduchý řád a musí zde platit pravidla, kterým by mohl porozumět.

Potřeba citové jistoty a bezpečí – tato potřeba bývá velmi silná. Důležitá je citová jistota, která je dána vztahem s blízkým člověkem.

Potřeba seberealizace – je ovlivňována mírou mentálního postižení. Uspokojení této potřeby je jednoznačně vázáno na reakce jiných lidí, tito lidé také rozhodnou o míře uspokojení potřeby seberealizace mentálně postiženého. Mentálně postižený to sám nedovede.

Potřeba životní perspektivy – je ovlivňována stejným způsobem, její vznik je závislý na schopnosti mentálně postiženého člověka chápat alespoň základním způsobem pojem času, rozlišit minulost, přítomnost a budoucnost. Mentálně postižení si žádné plány nedělají, žijí hlavně přítomností.

Regulace vlastního chování je u mentálně postižených vázána na emocionální prožitky, je ovlivňována jejich zvýšenou sugestibilitou a horším ovládáním vlastních prožitků. Přednost má takové jednání, které může přinést bezprostřední uspokojení.

4 SYSTÉM VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

„Není zrcadla tak zdrásaného, aby se vypulírovat nedalo,
proto raději začneme stokrát znovu, než se jednou vzdát“.

J. A. Komenský

Výchovu a vzdělávání lidí s mentálním postižením chápeme jako celoživotní proces. I u nepostižených jedinců se uznává nutnost celoživotního vzdělávání, zvyšování kvalifikace, rekvalifikace, prohlubování jazykových a dalších znalostí a dovedností. U mentálně postižených stále více vystupuje potřeba jejich rozvíjení, prohlubování znalostí a dovedností. Základy jejich výchovy spočívají v rodině, výchova je mnohem obtížnější a náročnější než u ostatních vrstevníků. Výsledky se dostavují velmi zvolna, každá sebemenší dovednost vyžaduje dlouhodobý trpělivý nácvik. Odborné konzultace rodičům poskytují hlavně speciálně pedagogická centra pro děti a mládež s mentálním postižením. (Švarcová, 2000)

4.1 Speciálně pedagogická centra (SPC)

Speciálně pedagogická centra pro mentálně postižené jsou speciální školská zařízení, která bývají zřizována jako součást speciálních mateřských škol pro mentálně postižené, pomocných škol nebo zvláštních škol. Poskytují poradenské služby školám a školským zařízením pro mentálně postižené, rodičům postižených dětí, orgánů, státní správy a dalším resortům zabezpečujícím péči o mentálně postižené. Jejich stěžejním úkolem je pravidelná a dlouhodobá práce s postiženým dítětem od nejranějšího věku až do ukončení školní docházky a s jeho rodiči, která se provádí v centru, ve škole nebo v rodině.

Speciálně pedagogická centra plní zejména tyto úkoly:

- připravují komplexní podklady k rozhodnutí o zařazení žáka do speciálních MŠ, ZŠ, ZvŠ, PŠ, ÚSP
- provádějí depistáž v daném regionu
- vedou přesnou evidenci klientů zařazených do péče centra
- zabezpečují komplexní diagnostiku
- poskytují pomoc dětem, které jsou pro své specifické problémy obtížně začlenitelné
- poskytují poradenský a metodický servis rodičům
- sledují a vyhodnocují vhodnost zařazení a školní úspěšnost sledovaných dětí
- poskytují pomoc v otázkách profesní orientace
- podílejí se na řešení problémů rodin handicapovaných zdravotním postižením dětí a mladistvých
- spolupracují s dalšími poradenskými pracovišti
- podílejí se na osvětové činnosti
- podporují zvyšování odbornosti pracovníků centra
- organizují diagnostické pobyty rodičů s dětmi
- zapůjčují vhodné kompenzační pomůcky, učebnice

Některá SPC pro mentálně postižené se v rámci své činnosti specializují na určité druhy postižení, např. na péči o děti a žáky s Downovým syndromem.

Na činnosti centra se podílí odborní pracovníci, speciální pedagog-psychoped, psycholog, sociální pracovníce a další odborníci podle potřeby centra.

4.2 Předškolní výchova dětí s mentální retardací

Předškolní období představuje významnou etapu utváření budoucí osobnosti člověka ve smyslu rozvoje jeho psychických a fyzických předpokladů. S mnohonásobně větším významem toto platí pro děti s mentálním postižením. Proto jsou cenným pomocníkem při výchově těchto dětí speciální předškolní zařízení.

Děti předškolního věku s mentálním postižením mohou navštěvovat buď speciální mateřskou školu pro mentálně postižené denního, případně internátního typu, běžnou mateřskou školu nebo speciální třídu pro mentálně postižené děti při běžné mateřské škole.

Koncepce speciálních mateřských škol pro mentálně postižené má své specifické odlišnosti, které odrážejí problematiku zdravotního postižení i situaci rodin, kde tyto děti žijí. Hlavní zásadou současné předškolní pedagogiky je tendence zachovat v co největší míře přímý vliv rodiny na vývoj dítěte.

Speciální mateřská škola pro děti s mentálním postižením ve své výchovně vzdělávací nabídce uspokojuje potřeby mentálně postiženého dítěte a vytváří optimální podmínky pro jeho rozvoj. Zajišťuje soustavnou individuální péči v kolektivu i mimo něj, děti jsou vedeny k samostatnosti, k sebeobsluze a odpovědnosti.

4.3 Zvláštní školy

„ Ve zvláštní škole se vzdělávají žáci s takovými rozumovými nedostatky, pro které se nemohou s úspěchem vzdělávat v základní škole ani ve speciální základní škole.“ *(Zákon o soustavě základních škol,*

středních škol a vyšších odborných škol – školský zákon, Sbírka zákonů č. 258/1996, část 77, § 31, odst. 1.)

Výchovně vzdělávací práce zvláštní školy je zaměřena na rozvíjení a kultivaci osobnosti žáků s mentálním postižením, na poskytování vědomostí, dovedností a návyků, potřebných k uplatnění žáků v praktickém životě.

Specifický význam zvláštní školy spočívá v tom, že nejen působí speciálně pedagogickými metodami na celkový rozvoj žáka aktivizováním jeho schopností, ale často musí odstraňovat i závažné nedostatky způsobené negativními vlivy na jeho dosavadní vývoj (např. vliv nepodnětného socio – kulturního prostředí, nepřiměřené nároky základní školy apod.).

Do zvláštních škol přicházejí žáci z odlišných prostředí – přímo z rodiny, ze speciální mateřské školy, z běžné mateřské školy, ze základní školy, a proto je hlavním východiskem práce učitele zvláštní školy důkladné poznávání žáka, jeho schopností, psychických možností i individuálních zvláštností.

Cílem zvláštní školy je vybavit absolventy takovými vědomostmi, dovednostmi a návyky, které je připraví na vstup do odborného učiliště nebo do praktické školy, kde získají odbornou přípravu vědomostí a dovedností, které budou potřebovat k výkonu kvalifikovaného povolání. Absolvent zvláštní školy by měl získat základní vědomosti ze všeobecně vzdělávacích předmětů, měl by se srozumitelně vyjadřovat ústní i písemnou formou, pokud to je možné, měl by být i zručný.

O zařazení žáka do zvláštní školy či o jeho přeřazení rozhoduje podle vyhlášky 127/97 Sb. ředitel školy, zařazení je však podmíněno souhlasem rodičů nebo zástupců dítěte.

Zvláštní školy jsou devítileté. Vnitřně jsou členěny na tři stupně:

- nižší stupeň tvoří 1. – 3. ročník
- střední stupeň 4. – 6. ročník
- vyšší stupeň 6. – 9. ročník

Nižší stupeň zvláštní školy plní tři základní funkce: adaptační, propedeutickou a diagnostickou. Adaptační fáze je nutnou součástí přechodu mentálně postiženého dítěte z mateřské školy.

Na **středním stupni** zvláštní školy se počítá už s tím, že žáci zvládají základy čtení a psaní, a proto se zavádí řada nových vzdělávacích předmětů.

Vyšší stupeň je zaměřen na přípravu žáků k jejich budoucímu profesnímu uplatnění, na integraci do společnosti. Zavádí se i částečné odborné vyučování některých předmětů, aby byli žáci postupně připravováni na způsob výuky v odborných učilištích.

Absolventi zvláštních škol se připravují na své profesní uplatnění v odborných učilištích a v praktických školách. Podle novely školského zákona č. 19/2000 se mohou dále vzdělávat i ve středních odborných učilištích a středních školách, pokud splní podmínky přijímacího řízení a zdravotní způsobilosti.

4.4 Pomocné školy

„Pomocná škola vychovává a vzdělává obtížně vzdělavatelné žáky s takovými nedostatky rozumového vývoje, pro které se nemohou vzdělávat ani ve zvláštní škole, jsou však schopni osvojit si alespoň některé prvky vzdělání. Obsah výchovně- vzdělávací činnosti se zaměřuje na vypěstování návyků sebeobsluhy, osobní hygieny a na rozvíjení přiměřených poznatků a pracovních dovedností s předměty denní potřeby.“ (Zákon č. 29/1984 Sb. o soustavě základních a středních škol, ve znění pozdějších předpisů, zejména novely č. 258/1996 Sb., § 33, odst. 1.)

V pomocných školách se vzdělávají většinou žáci s mentálním postižením středního stupně. Vzdělávání těchto žáků je velmi náročné a

složitě, vyžaduje odbornou péči, vhodně upravené podmínky, malý počet žáků ve třídě, školní prostředí přizpůsobené jejich potřebám.

V současné době je vzdělávání v pomocných školách desetileté.

Tabulka 3: Stupně pomocné školy

Přípravný stupeň	Nižší stupeň	Střední stupeň	Vyšší stupeň	Pracovní stupeň	Praktická profesní příprava
1 – 3 letý	3 letý	3 letý	2 letý	2 letý	1 letá

9 LETÁ POVINNÁ ŠKOLNÍ DOCHÁZKA

10 LETÁ POMOCNÁ ŠKOLA

**14 LETÁ MOŽNOST VZDĚLÁVÁNÍ S PŘÍPRAVOU PRO DĚTI
S TĚŽŠÍM ČI KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM**

Cílem pomocné školy je rozvíjet psychické i fyzické schopnosti a předpoklady žáků a vybavit je takovými vědomostmi, dovednostmi a návyky, které jim umožní, aby se v maximální míře zapojili do společenského života. Pomocná škola by také měla rozvíjet složku výchovnou a rozvíjet jejich komunikační schopnosti a dovednosti, které jsou potřebné pro jejich sociální integraci. Jedním ze závažných úkolů těchto škol je vybavit žáky triviem základních vědomostí a dovedností, to znamená naučit je číst, psát a počítat. Obsah jednotlivých vzdělávacích a výchovných předmětů se na pomocné škole vzájemně překrývá. Ve všech předmětech se rozvíjí myšlení žáků a jejich motorika. Proto i počet hodin věnovaných jednotlivým předmětům je orientační. Vždy záleží na situaci

ve třídě, na stavu pozornosti či fyzické a psychické únavě žáků, na jejich momentálním zájmu o daný předmět .

Na rozdíl od ostatních škol, kde se žáci zpravidla mohou podřídít a přizpůsobit požadavkům školy, na pomocné škole je třeba vzdělávací požadavky přizpůsobovat individuálním schopnostem a možnostem jednotlivých žáků.

4.4.1 Přípravný stupeň pomocné školy

Přípravný stupeň má za cíl umožnit školní vzdělávání těm mentálně postiženým žákům, kteří by vzhledem k těžšímu stupni mentální retardace nebyli schopni prospívat ani na nižším stupni pomocné školy. U těchto žáků jsou ale patrné určité předpoklady rozvoje rozumových schopností, které by jim mohly perspektivně umožnit absolvovat pomocnou školu nebo alespoň její část. Tento přípravný stupeň je koncipován jako tříletý, po splnění určitých kritérií má žák možnost v každém ročníku přejít do nižšího stupně pomocné školy.

Se začátkem školního roku 2003/2004 vstoupily v platnost dva významné dokumenty, které se vztahují ke vzdělávání dětí, mládeže a dospělých lidí s mentálním postižením, které byly po několikaletém ověřování schváleny Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Prvním z nich je **Rehabilitační vzdělávací program pomocné školy**. Je určen žákům s nejzávažnějšími formami mentálního postižení, kteří jsou schopni určitým způsobem reagovat na výchovné a vzdělávací působení. Je to alternativní vzdělávací program pomocné školy, není tedy určen žákům s poruchami hybnosti, případně s více vadami, pokud u těchto dětí není diagnostikováno těžké nebo hluboké mentální postižení. Tímto programem byl splněn jeden ze závažných úkolů našeho speciálního školství – umožnit vzdělávání i dětem, které byly donedávna od školní docházky osvobožovány. Vzdělávání těchto žáků je velmi náročné pedagogicky, lidsky, organizačně i z hlediska ekonomických nákladů. Tito žáci však tvoří jen nepatrný zlomek dětské populace a plně si zaslouží, aby jim byla v našem školství věnována odpovídající pozornost.

Druhým dokumentem je **Metodický pokyn k doplnění vzdělání poskytovaného pomocnou školou**. Tento pokyn umožňuje dosáhnout vzdělání na úrovni pomocné školy nejen jejím neúspěšným absolventům, ale také, což je pro praxi velmi významné, i občanům s těžším mentálním postižením, kteří dosud z různých důvodů žádnou školu nenavštěvovali.

4.5 Speciální třídy při základních a zvláštních školách a ústavech sociální péče

V zájmu zpřístupnění vzdělání žáků s mentálním postižením v místě jejich bydliště je umožněno řediteli základní školy otevřít speciální třídu, pokud je zajištěna odborná výuka speciálním pedagogem. Na základě vyhlášky MŠMT ČR č. 127/1997 Sb.o speciálních školách a mateřských školách je umožněno zřizovat speciální třídy při speciálních školách pro žáky jiného stupně či typu postižení. Těchto obou uvedených možností mohou využívat i ústavy sociální péče a tím umožnit dětem v nich umístěných realizovat jejich zákonné právo na vzdělání

4.6 Další vzdělávání mládeže s mentální retardací

4.6.1 Odborná učiliště

Odborná učiliště představují tradiční způsob přípravy absolventů zvláštní školy na odpovídající profesní uplatnění. V teoretické části vzdělávání navazují na vzdělávací program zvláštní školy, doplňují a prohlubují jeho učivo. Výběr učebních oborů je poměrně široký, poskytuje možnost uplatnění zájmů většiny absolventů zvláštní školy. Délka studia v těchto učilištích je dva nebo tři roky.

4.6.2 Praktické školy

Praktické školy slouží jako nabídka dalšího vzdělávání mentálně postižené i jinak znevýhodněné mládeže, která se vzhledem k úrovni svých

rozumových schopností, nebo k dalším vadám a onemocněním, nemůže vzdělávat v odborných učilištích ani v jiných školách.

Praktická škola s tříletou přípravou

Tato škola má za úkol připravovat žáky pro výkon jednoduchých činností se zaměřením odpovídajícím jednotlivým skupinám povolání nebo se zaměřením na péči o rodinu a vedení domácnosti. Jejím cílem je poskytnout žákům doplnění a rozšíření všeobecného vzdělání dosaženého v průběhu plnění povinné školní docházky, dát jim základy odborného vzdělání a základy manuálních dovedností v oboru podle zaměření přípravy.

Praktická škola s dvouletou přípravou

Zde jsou vzdělávání absolventi zvláštní školy, je zaměřena na poskytování základních vědomostí, dovedností a návyků pro výkon jednoduchých činností v oblasti praktického života.

Praktická škola s jednoletou přípravou – praktická profesní příprava

Praktická profesní příprava umožňuje cílenou profesní přípravu na určité konkrétní pracovní činnosti absolventům pomocných škol, případně méně úspěšným absolventům zvláštních škol a škol pro žáky s více vadami. Je to v našem speciálním školství první střední škola pro žáky s těžším mentálním postižením. Předpokládá se, že tito žáci najdou zpravidla uplatnění v chráněných pracovištích. Profesní příprava se proto zaměřuje na potřeby obce a regionu.

5 INTEGRACE MENTÁLNĚ POSTIŽENÝCH

„Integrace lidí s postižením mezi ostatní občany nepředstavuje soubor konkrétních opatření. Integrace je postoj společnosti k handicapovaným občanům, který je neodmítá, nesegreguje, ale naopak se snaží vytvářet optimální podmínky pro jejich začlenění do hlavního proudu společenského života.“ (Švarcová, 2000 – str. 12)

Bude zřejmě ještě nějaký čas trvat, než převažující část společnosti pochopí, že je běžné, nejen u nás, ale po celém světě, že určitá část populace bývá odlišná od společenského průměru, ať už mimořádným nadáním nebo různými formami postižení. I s odlišnými jedinci se kulturní společnost musí naučit komunikovat a žít.

V teoretickém i praktickém řešení problematiky integrace lze vysledovat dva základní směry:

- **asimilační směr** – integrace je zejména záležitostí znevýhodněných lidí, vyjadřuje vztah k hodnotovému systému společnosti, akceptuje předpoklad, že chování a jednání majority je jediné správné a přijatelné, základní podmínkou integrace je přijetí norem existence majoritní společnosti

V tomto pojetí je integrace splýváním znevýhodněné minority s proudem dění ve společnosti.

- **koadaptační směr** – integrace je společným problémem lidí postižených i intaktních a je založena na vztahu partnerství mezi všemi zúčastněnými, integrace vychází ze vzájemného přijetí a pochopení hodnot majority i minority

„Nikdy nelze zapomínat na ten fakt, že ačkoliv je integrace všeobecně chápána jako cílový stav, tedy smysl naší práce, není tento stav trvalý. Jeho stabilita závisí na vnějších okolnostech (např. rodinné zázemí, atmosféra ve společnosti a sociálně-ekonomické aspekty, vzdělání, práce, bydlení, sociální služby, zdravotní péče atd.) i na subjektu postiženého jedince (zejména změny psychiky i zdravotního stavu), může nastat regrese, kdy dojde k dezintegraci.“ (Novosad, 1997)

5.1 Výhody a předpoklady integrovaného vzdělávání

„Integrace jsou přístupy a způsoby zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol.“ (Průcha, Walterová, Mareš, *Pedagogický slovník*, 1995)

Integrace :

- znamená vyučovat všechny žáky v jejich spádových školách v běžných třídách odpovídajících jejich věku a poskytovat jim a učitelům adekvátní podporu
- její úspěch nebo neúspěch nezávisí na charakteristikách žáka, ale spíše na představitosti, svědomitosti a tvůrčích schopnostech rodin, učitelů a zřizovatelů škol
- může být úspěšná za předpokladu, že vezmeme to nejlepší ze speciálního a běžného školství a zkombinujeme do jednotného systému vzdělávání
- dává příležitost dětem se všemi úrovněmi schopností, aby se v prostředí běžných škol učily společně
- respektuje individuální tempo a možnosti každého dítěte

Výhodou integrovaného vzdělávání je:

- příprava na dospělý život v běžném prostředí
- kvalitnější vzdělávání v důsledku vyšších nároků v běžném prostředí
- společné dospívání vrstevníků
- efektivní využívání zdrojů (speciální pedagogové a další odborníci, speciální pomůcky)
- rozvoj přátelství dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) s vrstevníky bez postižení
- snazší přijímání rozdílů
- práce v týmu (učitelé běžné školy, speciální pedagogové, rodiče, asistent)
- individuální přístup
- větší zapojení rodičů
- podpora naplňování lidských práv a vyrovnávání příležitostí

Předpoklady uskutečnění integrace

Předpokladem jsou informovaní rodiče dítěte a zájem a ochota spádové školy dítě přijmout. Podmínky pro úspěch integrace vytváří škola jako celek. Postoje vedení školy, učitelů, kteří integrovaného žáka vyučují,

i těch ostatních, kteří ve třídě neučí, vytvářejí atmosféru školy. Záleží na všech pracovnících školy, zda se žák se speciálními vzdělávacími potřebami stane jejím respektovaným žákem, zda jsou mu přiznána stejná práva a také stejné povinnosti jako ostatním žákům.

Základními rozpoznávacími znaky fungující integrace žáka se SVP do základní školy jsou následující ukazatele:

- je řádným žákem běžné školy, nejlépe v místě bydliště
- škola, resp. učitelé žáka, aktivně spolupracují s odborným pracovištěm (resp. speciálně pedagogickým centrem - SPC)
- pro žáka je v případě potřeby zajištěna speciálně pedagogická péče (např. individuální výuka se speciálním pedagogem)
- žák se učí podle individuálního vzdělávacího plánu
- rozvrh hodin žáka odpovídá vyučování celé třídy
- učební plán je přizpůsobován potřebám žáka
- žák postupuje se svým ročníkem a jeho věk zhruba odpovídá věkovému průměru dětí ve třídě
- do tvorby plánu je zapojen třídní učitel, odborní pracovníci SPC, rodina a v případě potřeby i další pracovníci – např. asistent učitele nebo osobní asistent
- učitel i asistent učitele má možnost konzultovat problémy či otázky s odborníkem
- asistent je odborně veden určeným odborným pracovníkem školy nebo externího odborného pracoviště (např. SPC)
- učitelé věnují žákovi tolik pozornosti, kolik se dostane ostatním dětem – vyvolávají ho, zkoušejí, kontrolují domácí přípravu, v žádném případě nenechávají výuku žáka pouze na asistentovi
- učitelé jsou v kontaktu s rodinou žáka

5.2 Integrované vzdělávání v zahraničí

V evropském školství probíhá proces integrace žáků s různými druhy zdravotního postižení do běžných škol od druhé poloviny 20. století. Vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami má v současné

době mnoho rozličných podob, od zcela segregovaného vzdělávání v internátních školách nebo školách spojených s ústavu sociální péče až po plné začlenění handicapovaných žáků do běžných škol, kde jsou vzdělávání společně s nepostiženou populací.

S pozoruhodným modelem integrace žáků s mentálním postižením je možné se setkat v Dánsku. Integrace zde představuje zapojení dítěte do takové formy vzdělávání, která nejvíce odpovídá jeho individuálním potřebám a možnostem a vytváří co nejlepší podmínky k jeho rozvoji. V centru zájmu jsou zde skutečné potřeby dítěte. Vytvoření podmínek k jeho začlenění do odpovídající formy vzdělávání je hlavním předpokladem jeho pozdějšího začlenění do společenského života. (Švarcová, 2000)

6 MOŽNOSTI PRACOVNÍHO UPLATNĚNÍ MENTÁLNĚ POSTIŽENÝCH

„Mentálně postižený má právo na ekonomické zabezpečení a slušnou životní úroveň. Má plné právo podle svých možností produktivně pracovat nebo se zabývat jinou užitečnou činností.“ (Deklarace o právech mentálně postižených osob, §3)

6.1 Volba povolání

Na počátku profesionálního uplatnění stojí volba povolání, která je u mentálně postižených zpravidla daleko složitější než u zdravých jedinců, protože jsou reálně omezeny možnosti výběru budoucího povolání. Některá povolání jsou vyloučena samotným postižením, důležitá je reálná dostupnost povolání, spíše přípravy na povolání. Donedávna bylo určováno, které typy profesionální přípravy a která povolání jsou mentálně postiženým přístupná a která jsou naopak vyloučena. Individuální prvek

volby povolání, osobní zájmy a charakteristika postiženého jedince, nebyl vůbec brán v úvahu.

Možnosti adaptace jsou velké i pro postižené jedince. Musí ale k této adaptaci dostat příležitost. Proto volba konkrétní profese nemůže probíhat běžným způsobem, tj. vyloučit předem, co nelze. Postižený by měl mít možnost vyzkoušet si konkrétní činnosti, teprve tak se dá poznat, která aktivita mu bude nejlépe vyhovovat a na kterou se nejlépe adaptuje. (Vágnerová, Moussová, 1993)

6.2 Seberealizace a politika zaměstnanosti

Seberealizací rozumíme rozvíjení a soustavné využívání nadání a schopností jedince, tedy uplatnění přirozených i utvářených dispozic jedince k určité činnosti, práci, sociální aktivitě.

„Seberealizace a s ní související uplatnění na trhu práce je u lidí se zdravotním postižením daleko obtížnější, protože předpokladem její úspěšnosti je správná lokalizace, podchycení i programové rozvinutí těch vloh a schopností handicapovaného člověka, které nejsou omezeny nebo formovány poruchou, nemocí či úrazem.“(Novosad,1997, str. 22)

Problém seberealizace se týká především tlaku společnosti na vztah zaměstnavatelů k zaměstnávání spoluobčanů se zdravotním handicapem. Ti, kteří se rozhodnou nabídnout pracovní uplatnění zdravotně postiženým jsou podpořeni státem. Uvedená podpora je reprezentována těmito opatřeními:

- zaměstnavatelé mohou žádat od místně příslušného Úřadu práce dotaci: na zřízení společensky prospěšného pracovního místa pro osobu s postižením, týká se to úpravy pracoviště a speciálního vybavení
- na mzdu pracovníka se zdravotním postižením

- organizace jsou povinny zaměstnávat určité procento lidí se zdravotním postižením, které je stanoveno z celkového počtu všech zaměstnanců organizace
- zaměstnavatelé jsou daňově zvýhodňováni, mají snížené odvody z mezd pracovníků s postižením
- chráněné dílny, jejichž cílem je pracovní a sociální rehabilitace klientů, mohou být podporovány z obecních nebo okresních financí. Je-li zřizovatelem takového zařízení nestátní subjekt, může tato dotace dosáhnout 70% provozních nákladů.

6.3 Chráněné dílny

Běžný či zkrácený pracovní úvazek v rámci zaměstnaneckého poměru je pro řadu postižených lidí nevhodný nebo nereálný. Pro ně může být řešením práce v chráněných dílnách, ve stacionářích, pobytových zařízeních, či domácí práce pravidelně zadávaná zaměstnavatelem. (Novosad, 1997)

Chráněné dílny jsou charakterizovány obecně jako nezdravotnická zařízení určená pro zaměstnávání občanů se změněnou pracovní schopností. Status chráněné dílny mohou získat provozy, ve kterých pracuje nejméně 60% zaměstnanců se změněnou pracovní schopností včetně vedoucího. Zaměstnanci v nich pracují obvykle na zkrácený úvazek, obvykle v menších kolektivech pod vedením vedoucího dílny.

Provoz chráněné dílny je definován provozním řádem, který určuje mantinely jak pro zaměstnance, tak pro klienty a je obdobou jiných provozních řádů na jiných pracovištích. Na tento základní předpis pak obvykle navazují další směrnice, které jsou vypracovány dle potřeb jednotlivých dílen.

Pro úspěšné fungování chráněné dílny je nutná týmová práce. Počet členů se řídí rozsahem chráněného pracoviště. Minimální tým tvoří

vedoucí chráněné dílny a pomocný terapeut, sociální pracovník, supervizor a pracovník zajišťující ekonomický a účetní servis. Chráněné dílny mají své specifické rysy:

- jedná se o pracovní rehabilitaci
- zaměstnanci nejsou zdravotníci
- klienti jsou handicapovaní občané s invalidním důchodem a ZPS, kteří chtějí pracovat. Chráněné dílny mohou být integrované nebo zaměřené přímo na práci s tělesně, duševně nebo mentálně postiženými občany
- klienti pracují na základě kontraktu a pracovní smlouvy a dostávají plat za svou práci, případně odměny závislé na prosperitě dílny
- cílem práce v chráněné dílně je obnovení pracovních schopností klienta, které mu umožní získat práci na běžném trhu práce a udržet se v ní (Pachtová, Skučková, Novák, 1999)

Provozovatelé chráněných dílen jsou státní a nestátní neziskové organizace, často se touto činností zabývají charitativní společnosti.

V České republice se chráněné dílny začaly otevírat v devadesátých letech 20. století. Spolu s chráněnými byty patří k vrcholné fázi integrace mentálně postižených do společnosti a pracovního prostředí. Pracovní uplatnění nacházejí mentálně postižení nejčastěji v dílně keramické, košíkářské, textilní, knihařské.

6.4 Podporované zaměstnání

Podporované zaměstnávání je komplex služeb, jejichž cílem je poskytnout člověku takovou podporu, aby si našel a udržel místo na otevřeném trhu práce za rovných platových podmínek. Je určeno pro zájemce znevýhodněné na trhu práce tak, že pro získání a udržení pracovního místa potřebují dlouhodobou podporu přímo na pracovišti. Podpora je poskytována podle individuálních schopností a potřeb konkrétního člověka.

Od tradičních služeb v oblasti zaměstnanosti se podporované zaměstnání liší změnou v pořadí trénink - umístění na pracoviště. Zatímco u většiny tradičních metod proběhne nejprve vzdělání (rekvalifikace) a teprve po něm následuje nástup na pracoviště, u podporovaného zaměstnání se vychází ze stávajících možností zájemce o práci, na základě kterých se hledá pracovní místo. K tréninku dovedností dochází až po nástupu do práce.

Trénink pracovníka přímo na pracovišti - dovednosti, které jsou pro dané pracovní místo požadovány, se člověk využívající služby podporovaného zaměstnání učí přímo na pracovišti, kde jsou optimální podmínky. Tím odpadají potíže spojené s přenosem dovedností z jednoho místa na druhé. Trénink přímo na pracovišti podporuje sociální integraci a usnadňuje ostatním zvyknout si pracovat po boku spolupracovníků s postižením.

Konkurenceschopná práce - neoddělitelnou součástí podporovaného zaměstnání je skutečnost, že pracovník s postižením dostává za stejnou práci obdobnou odměnu jako člověk bez postižení. Navíc pracovní doba odpovídá běžnému rozsahu úvazku, včetně možnosti pracovat na zkrácenou pracovní dobu.

Zaměstnání v běžném pracovním prostředí - jde o pracovní místa, kde lidé s postižením pracují mezi lidmi bez postižení, sdílí s ostatními nejenom pracovní prostor, ale spolupracují a komunikují při společně vykonávané práci. Takové prostředí umožňuje rozvoj smysluplné sociální integrace.

Průběžná podpora - aby bylo pracovní umístění úspěšné, je podpora zajištěna na tak dlouho, jak je potřeba, nejdéle však po dobu 3 let. Doba trvání podpory je určována potřebami daného člověka. V případě, že pracovník potřebuje podporu déle než tři roky, musí být zajištěna jinou formou, např. osobní asistencí.

Na míru šitá podpora - pro podstatu a míru poskytované podpory jsou určující specifické potřeby člověka. Cílem podpory a tréninku není změnit člověka, ale v zájmu zajištění úspěšného pracovního uplatnění upravit pracovní náplň a pracovní prostředí. Při zajišťování podpory se vychází z možností člověka, ne z jeho omezení. Člověk dostane právě tolik podpory, kolik potřebuje, ne víc ani méně.

Příklady možné podpory - podporované zaměstnání může využívat široké spektrum lidí. Nezbytným předpokladem programu je navíc podpora šitá na míru. Vzhledem k obrovské variabilitě vztahující se k potřebám uživatelů spadá do programu podporované zaměstnání široká škála služeb. Nelze stanovit pevný seznam služeb nabízených v rámci programu. Lze uvést pouze obecné příklady podpory, která může být poskytována:

- pracovní asistence
- Job klub
- trénink na pracovišti
- monitorování průběhu pracovního uplatnění
- trénink dovedností souvisejících s pracovním uplatněním
- doprava (OS Rytmus, 1999)

6.4.1 Podporované zaměstnání v Evropě

Podporované zaměstnání vzniklo v USA v sedmdesátých letech 20. století jako alternativa k tradičním službám pro lidi s mentálním postižením v oblasti zaměstnanosti, které se ukázaly jako neúčinné. Z USA se dostalo podporované zaměstnání do Kanady, Austrálie.

V devadesátých letech se dostalo i do Evropy. V Evropě patří k nejúspěšnějším průkopníkům skandinávské státy. Nejdále je Norsko. Zde je politika zaměstnanosti postavena na principech, které se shodují s principy podporovaného zaměstnání:

- každý má právo na pracovní uplatnění
- více příležitostí pro lidi znevýhodněné na trhu práce
- otevřený trh práce je preferován před chráněným

- práce musí být posilována před pobíráním dávek

Z ostatních evropských zemích najdeme fungující národní systém podporovaného zaměstnání v Německu a Velké Británii, velmi propracované systémy jsou realizovány ve Švédsku, Holandsku a Dánsku.

PRAKTICKÁ ČÁST

„Nad mentální retardací nezvítězíme, nepřemůžeme ji sebelepším vědeckým poznáním, ale můžeme ji ovlivnit vytvořením lepších podmínek pro kvalitnější život osob s mentální retardací.“ *Burton Blatt*

1 CÍLE, PŘEDPOKLADY, METODY VÝZKUMU

1.1 Cíle

Cílem této závěrečné bakalářské práce je:

- posoudit problematiku mentálně retardovaných v regionu Mladá Boleslav
- vytvořit přehled systému vzdělávání
- nastínit možnosti pracovního uplatnění

Jako oblast pro výzkum je v této bakalářské práci vybrán region Mladá Boleslav. Vzhledem k jeho rozsáhlosti je zde vyčleněna malá část regionu, kde se výzkum neprováděl. O této části regionu je zmínka v kapitole bakalářské práce (kapitola 2), kde je proveden přehled všech zařízení v regionu Mladá Boleslav, kde mají mentálně postižení možnost se vzdělávat nebo nacházejí pracovní uplatnění.

1.2 Předpoklady

Ke splnění cíle bakalářské práce byly zadány tyto předpoklady:

- předpokládáme, že systém výchovy a vzdělávání pro mentálně postižené v regionu Mladá Boleslav pokrývá potřeby těchto postižených

- domníváme se, že na základě vzdělávacích příležitostí není v regionu Mladá Boleslav větší možnost pracovního uplatnění pro mentálně postižené

1.3 Metody výzkumu

Pro zpracování teoretické části této bakalářské práce bylo nutné využívat studia odborné literatury a časopisů, které se problematikou mentální retardace zabývají. Praktická část bakalářské práce byla zpracována pomocí dalších použitých metod:

- konzultacemi s odborníky bylo možné hlouběji proniknout do problematiky, která se týká vzdělávání a pracovního uplatnění mentálně retardovaných
- analýza dostupných dokumentů
- popis subjektů
- rozhovor – neformální neřízený rozhovor byl využit pro potřeby této bakalářské práce jako nejpoužívanější metoda
- pozorování v přirozeném prostředí bylo velmi přínosné, nejvíce bylo využito v pracovních dílnách
- dotazník vlastní konstrukce – dotazník byl připraven pro žáky devátých tříd zvláštních škol
- případová studie

2 PŘEHLED VÝCHOVNÝCH A VZDĚLÁVACÍCH ZAŘÍZENÍ

V této části bakalářské práce je vytvořen přehled zařízení, která jsou v regionu Mladá Boleslav využívána pro možnosti výchovy, vzdělávání a pracovního uplatnění mentálně postižených. Přehled zařízení je zde rozdělen podle větších měst regionu. Vzhledem k rozsáhlosti tohoto regionu nebyl výzkum proveden ve dvou zařízeních v oblasti Benátek nad

Jizerou. Týká se to Zvláštní školy v Benátkách nad Jizerou a Ústavu sociální péče v Lipníku. Ve všech ostatních zařízeních byl průzkum proveden.

2.1 Přehled jednotlivých zařízení podle měst v regionu

2.1.1 Mladá Boleslav

Zvláštní škola internátní a speciálně pedagogické centrum:

- zvláštní škola
- pomocná škola
- speciálně pedagogické centrum
- dětský domov

Centrum pro zdravotně postižené při ÚSP:

- středisko poradenství
- stacionář
- pomocná škola
- pracovní dílny
- cvičné byty
- chráněné bydlení

Občanské sdružení Fokus

- chráněné dílny

Odborné učiliště Škoda Auto a.s.

2.1.2 Mnichovo Hradiště a okolí

Zvláštní škola v Mnichově Hradišti

- speciálně pedagogické centrum pro mentálně postižené

Ústav sociální péče Kurovodice – Domov pod skalami

- pracovní dílny

Odborné učiliště zemědělské, Hubálov

2.1.3 Benátky nad Jizerou a okolí

Zvláštní škola v Benátkách nad Jizerou

Ústav sociální péče, Lipník

Pomocná škola v Ústavu sociální péče Lipník, odloučené pracoviště
Pomocné školy pro žáky s více vadami v Mladé Boleslavi

Tabulka 4: Počet vzdělávacích a výchovných zařízení pro mentálně postižené v regionu Mladá Boleslav

	Zvláštní školy	Pomocné školy	SPC	Centrum poradenství	Odborná učiliště	ÚSP
Mladá Boleslav	1	2	1	1	1	0
Mnichovo Hradiště	1	0	1	0	1	1
Benátky n. Jizerou	1	1	0	0	0	1

3 REALIZACE VÝZKUMU

3.1 Zvláštní škola v Mladé Boleslavi

Tuto zvláštní školu navštěvují děti z Mladé Boleslavi a okolí. Škola je největší v regionu, její kapacita je 278 žáků, z toho je kapacita pomocné školy 50 žáků. Pro děti, které mají problémy s dojížděním je zde k dispozici internát.

Zvláštní škola internátní a Speciálně pedagogické centrum Mladá Boleslav má pro své působení vypracovanou vzdělávací a výchovnou koncepci:

1. Škola poskytuje základní vzdělání pro děti mentálně postižené, tzn. pro děti, které nejsou schopny se vzdělávat na školách běžného typu, pro děti s lehčím mentálním postižením.
2. Škola zřizuje pomocné třídy dle potřeb regionu, kam jsou zařazovány děti, které nejsou schopny se vzdělávat na zvláštní škole, tzn. středně těžké mentální postižení.
3. Součástí školy je speciálně pedagogické centrum, které provádí diagnostiku a podklady pro vřazení do tříd zvláštní školy, popřípadě o přeřazení do tříd pomocných nebo zbavení povinné školní docházky. Pečuje o děti od 3 do 18 let.
4. Ředitel školy zřizuje třídy pro děti, u kterých dochází ke kombinaci mentálního postižení s dalším postižením (tělesným, sluchovým, řečovým, popřípadě zdravotním oslabením přechodného charakteru), dle potřeb regionu.
5. Součástí školy je i školní družina, určená dětem 1. stupně a dětem z tříd pomocných.
6. Škola poskytuje týdenní péči dětem 1. stupně a pomocných tříd, které nejsou schopny dojíždět do školy, na internátu školy.
7. Internát školy plní funkci dětského domova u dětí s nařízenou ústavní výchovou nebo u dětí, které jsou přijaty na předběžné opatření oddělení sociálně právní ochrany dětí.
8. Škola poskytuje dětem stravování.
9. Škola vystupuje svým jménem a nese odpovědnost vyplývající z těchto vztahů.
10. Škola organizuje zájmovou činnost pro děti docházející i internátní podle zájmu a potřeb regionu.
11. Ve škole se vyučuje podle osnov a učebních plánů schválených MŠMT ČR.
12. Škola zřizuje třídu pro děti s autismem dle potřeb regionu.

Při koncipování se bere zřetel na výchovně vzdělávací cíle školy a uspokojování potřeb žáků s mentálním postižením. Společenské, kulturní a sportovní akce zde probíhají jako doplňující vzdělávací program zvláštní a pomocné školy. Škola se snaží uspokojit kulturní a společenské potřeby

žáků, kteří velmi často pocházejí z nepodnětného sociokulturního prostředí.

Škola je v pravidelném kontaktu s Městským divadlem v Mladé Boleslavi a s Kulturním střediskem Svět, které zajišťuje pro žáky kvalitní kulturní programy: divadelní představení, zábavné programy, dětské soutěže. Nejmladší děti navštěvují pravidelně divadelní představení v Domě kultury.

Na hudebních představeních se podílejí samy děti ve dvou pěveckých sborech. Tyto sbory jsou častým hostem i na akcích mimo školu.

Největší zájem mají děti zvláštní i pomocné školy o různé sportovní akce. Děti se při nich setkávají s dětmi ostatních zvláštních a základních škol. Nejvíce soutěží probíhá v kopané, minikopané, v kočičím fotbalu, přehazované, vybíjené. Probíhají různé sportovní hry v atletice. Děti nižších tříd chodí na kurzy plavání.

Cvičení v přírodě, pochodová cvičení – mají náplň zdravotní, turistickou, dopravní, děti se věnují ochraně přírody. Děti 7. ročníku mají možnost lyžařského výcviku, děti 8. a 9. ročníků se mohou účastnit turistických kurzů, které probíhají na turistické chatě, kde si děti samy topí, pomáhají v kuchyni, učí se tábornickým dovednostem, chodí na výlety, hrají hry. Bohužel se hodně dětí nezúčastní ne z finančních důvodů, ale hlavně z nezájmu rodičů.

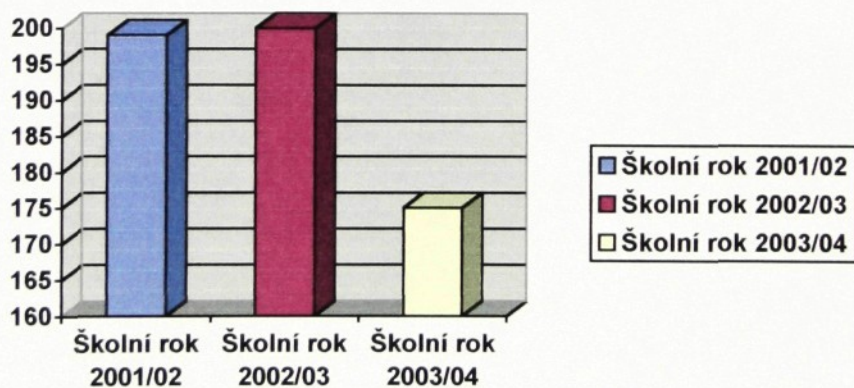
Ve škole probíhá minimální program protidrogové prevence, prevence sociálně patologických jevů, zvláště šikany . Smyslem je posilovat výchovu a vzdělání dětí s mentálním postižením a dětí z rodin na nízké sociokulturní úrovni. Pro děti jsou připravovány zajímavé besedy a přednášky.

Pro děti všech věkových kategorií je zde připravena i zajímavá nabídka volnočasových aktivit. Děti mohou navštěvovat 12 zájmových kroužků, sportovní, výtvarné, hudební, kroužek vaření, pěstitelský, jazykový. Této zájmové činnosti se účastní 50 % žáků. Nejmenší zájem je o jazykové kroužky.

Tabulka 5: Počet dětí ve Zvláštní škole Mladá Boleslav

Postupný ročník	Školní rok 2001/02		Školní rok 2002/03		Školní rok 2003/04	
	Počet tříd	Počet dětí	Počet tříd	Počet dětí	Počet tříd	Počet dětí
1.	2	14	2	14	1	7
2.	2	12	1	6	2	16
3.	2	13	2	14	1	8
4.	2	22	2	19	2	20
5.	2	22	2	17	2	20
6.	2	18	2	20	2	20
7.	3	26	3	33	3	32
8.	3	23	2	17	3	30
9.	2	19	3	32	2	22
Celkem dětí		199		200		175

Graf 1: Počet dětí ve Zvláštní škole Mladá Boleslav

Výuka ve zvláštní a pomocné škole probíhá podle vzdělávacích programů pro zvláštní a pomocné školy. Učitelé věnují dostatečný prostor všem žákům, aby se mohli seznámit s učivem. Pro výuku se zde snaží používat moderní formy, činnosti se střídají, výuka je doplňována tělocvičnými chvilkami. U mladších dětí probíhá výuka v menších

časových celcích, jednotlivé činnosti se kombinují a propojují. Celkové týdenní dotace pro jednotlivé vyučovací předměty jsou zachovány, výuka probíhá příjemnější zábavnou formou. V této škole to je hlavně ovlivněno odborností učitelů, většinou speciálních pedagogů, a v nemalé míře jejich nadšením. Mnoho zajímavých a nápaditých pomůcek si učitelé vyrábějí sami.

Jediným negativním rysem, který zde stále přetrvává je velký nezáměr ze strany rodičů. Účast na rodičovských schůzkách je minimální, účast se pohybuje stále jen mezi 31 – 38 %. Rodiče ani nevyužívají možnosti individuálních schůzek s třídními učiteli. Dost rodičů nereaguje ani na doporučené dopisy, které jim jsou ze školy v případě nějakého problému, týkajícího se dítěte, zasílány. V tomto případě kontaktuje sociální pracovnice kurátorky z oddělení sociálně právní ochrany dětí.

V pomocné škole se v současné době vzdělávají děti s mentálním postižením, není zde ani jedno dítě s kombinovaným postižením. Pro potřeby regionu se neotvírala ani třída pro děti s autismem. Pro všechny žáky v pomocné škole je vypracován individuální výchovně vzdělávací program. Ten je zpracován na podkladě vyšetření ve speciálně pedagogickém centru. Každý žák má svůj katalogový list, v něm je zařazeno rozhodnutí o zařazení žáka do pomocné školy, anamnéza dítěte, výsledky odborných vyšetření lékařem, psychologem, výchovným poradcem. Postupně se zaznamenávají jednotlivá hodnocení třídní učitelkou, vysvědčení a další důležité údaje týkající se žáka. Výuka v pomocné škole probíhá podle vzdělávacího programu pomocné školy a přípravného stupně pomocné školy.

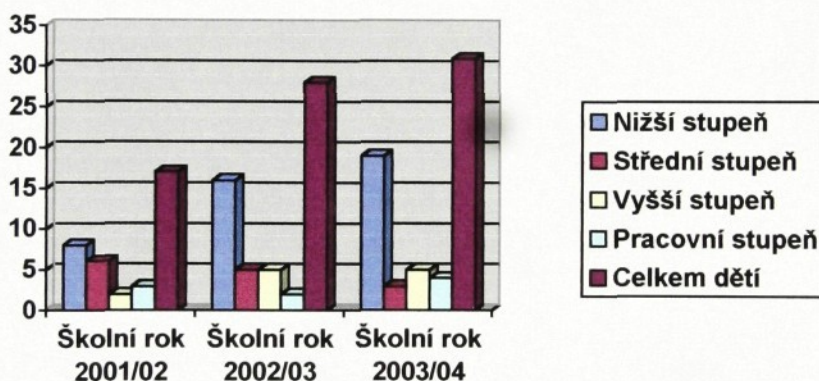
Individuální výchovně vzdělávací program je zpracováván i pro potřeby některých žáků zvláštní školy, v tomto případě se tento plán týká většinou jen jednoho vyučovacího předmětu. Nejčastěji se to týká výuky českého jazyka.

Příjemně v této škole působí interiér, i když se jedná o značně prostornou budovu. Stěny, dveře, to vše je vymalováno barevně, všude jsou rozmístěny výtvarné a ruční práce žáků.

Tabulka 6: Počet dětí v Pomocné škole Zvláštní školy internátní v Mladé Boleslavi

	Školní rok 2001/02	Školní rok 2002/03	Školní rok 2003/04
Nižší stupeň	8	16	19
Střední stupeň	6	5	3
Vyšší stupeň	2	5	5
Pracovní stupeň	3	2	4
Celkem dětí	17	28	31

Graf 2: Počet dětí v Pomocné škole Zvláštní školy internátní v Mladé Boleslavi

Příprava na budoucí povolání: od druhé poloviny sedmého ročníku do konce prvního pololetí devátého ročníku se vyučuje předmět „Predprofesní příprava“. Děti zde získávají náhled o jednotlivých učebních oborech, o které by měli zájem. Výchovné poradkyně zajišťuje přednášky z různých učilišť, výborná je spolupráce s Úřadem práce v Mladé Boleslavi. Žáci mají možnost navštívit oddělení poradenství, zde jsou promítány videofilmy o jednotlivých oborech. Pořádají se burzy škol, kterých se žáci účastní, také se společně se svými učiteli a výchovnou poradkyní zúčastňují „Dne otevřených dveří“, které střední školy a střední odborná učiliště pořádají.

Pro mnohá budoucí povolání získávají žáci praktické zkušenosti během výuky pracovního vyučování – v dílnách, při ručních pracích.

Někteří žáci končí povinnou devítiletou školní docházku dříve než v devátém postupném ročníku. V současné době má ale většina odborných učilišť stanovenou podmínku pro přijímání nových žáků, přijímají žáky s ukončeným základním vzděláním, tzn. ty, kteří vycházejí z devátých tříd. V tomto případě zde ředitelství školy zaznamenává zvýšený zájem rodičů o prodloužení školní docházky svého dítěte, aby mělo dítě ukončené základní vzdělání.

V této části bakalářské práce je výzkum zaměřen na vycházející žáky zvláštní a pomocné školy. Šetření se týká školního roku 2001/02, 2002/03 a předpoklad je vytvořen pro školní rok 2003/04. Je vytvořen přehled učebních oborů, o které mají absolventi zájem, dále je pozornost zaměřena i na žáky, kteří do odborných učilišť nepřecházejí.

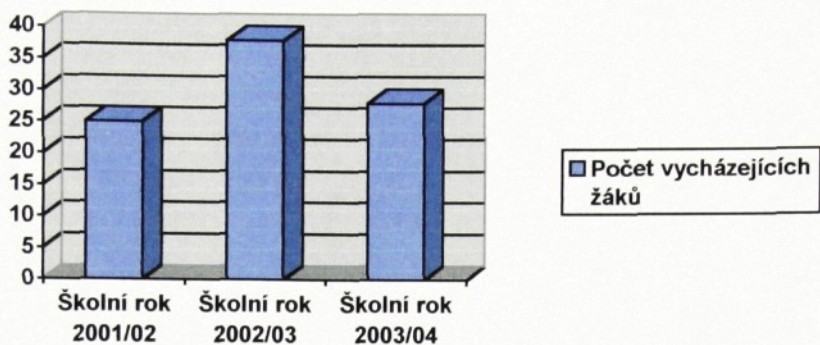
Tabulka 7: Počet vycházejících žáků ze Zvláštní školy v Mladé Boleslavi (doplněno předpokladem školního roku 2003/04), prodloužení školní docházky (dokončení základního vzdělání)

	Školní rok 2001/02	Školní rok 2002/03	Školní rok 2003/04
Celkem vychází	25	38	28
SOU, OU	21	33	Příhlášku podalo 27
Evidence na ÚP	3	3	
ÚSP	1 (z PŠ)	2 (z PŠ)	
Prodloužení školní docházky o 1 rok	6	0	3

Tabulka 8: Celkový počet vycházejících žáků

	Školní rok 2001/02	Školní rok 2002/03	Školní rok 2003/04
Celkem vychází	25	38	28

Graf 3: Celkový počet vycházejících žáků

Tabulka 9: Přehled učebních oborů do kterých byli žáci ze Zvláštní školy v Mladé Boleslavi přijati ve školním roce 2001/02

Školní rok 2001/02		
Název učiliště	Název učebního oboru	Počet přijatých dětí
OU Škoda Auto Mladá Boleslav	Automontážní práce	9 (8 chlapců, 1 dívka)
OU a Praktická škola Lomnice n. Popelkou	Cukrářské práce	1 (dívka)
SOU Zemědělské Horky	Kuchař	2 (1 chlapec, 1 dívka)
OU Zahradnické Kopidlno	Květinářské a aranžérské práce	1 (dívka)
Odborné učiliště Brandýs n. Labem	Kuchařské práce	3 (2 chlapci, 1 dívka)
OU Zemědělské Hubálov	Opravařské práce	2 (chlapci)
OU Zemědělské Liběchov	Kuchařské práce	1 (dívka)
OU Sklářské Nový Bor	Výroba dutého skla	2 (chlapci)

Tabulka 10: Přehled učebních oborů do kterých byli žáci ze Zvláštní školy v Mladé Boleslavi přijati ve školním roce 2002/03

Školní rok 2002/03		
Název učiliště	Název učebního oboru	Počet přijatých dětí
OU Škoda Auto Mladá Boleslav	Automontážní práce	11 (chlapců)
OU Brandýs nad Labem	Kuchařské práce	2 (dívky)
	Klempířské práce	1 (chlapec)
OU Zahradnické Kopidlno	Květinářské a aranžérské práce	3 (dívky)
OU Lomnice nad Popelkou	Cukrářské práce	2 (dívky)
	Mechanizátor lesní výroby	2 (chlapci)
SOU Na Karmeli Mladá Boleslav	Prodavač	5 (dívek)
OU Zemědělské Hubálov	Opravařské práce	1 (chlapec)
SOU COP Mladá Boleslav	Zedník	1 (chlapec)
	Truhlář	1 (chlapec)
OU a Praktická škola Sadská	Zednické práce	1 (chlapec)
OU Zemědělské Liběchov	Květinářské práce	2 (dívky)
SOU pro zrakově postižené Praha	Přípravný ročník	1 (chlapec)

3.1.1 Speciálně pedagogické centrum

Poskytuje poradenskou péči o nejranější věk dítěte až do doby ukončené školní docházky, podle potřeby i pro jedince vyšších věkových kategorií. Těžiště služeb spočívá v systematické speciálně pedagogické a psychoterapeutické práci s dětmi. Služby, které se zde nabízejí mají komplexní charakter. Péči zajišťují psycholog, speciální pedagog, sociální

pracovnice. Stěžejním úkolem je pravidelná a dlouhodobá přímá práce s dětmi a rodiči, která zajišťuje reedukaci, kompenzaci a další formy speciálně pedagogické péče, poskytují se ambulantně v centru, návštěvami ve škole a konzultacemi s dalšími odborníky.

Speciálně pedagogické centrum se snaží plnit zejména tyto úkoly: - zabezpečit komplexní diagnostiku, která je východiskem pro určení aktuálního stavu, stupně postižení, možností a omezení, které z něho vyplývají

- připravit komplexní podklady k rozhodnutí o zařazení klienta do speciální mateřské školy, do zvláštní školy, do pomocné školy
- připravovat podklady k integraci
- poskytovat pomoc klientům, kteří jsou pro své specifické problémy obtížně začlenitelní
- poskytovat poradenskou pomoc rodičům, pedagogickým pracovníkům
- sledovat vhodnost zařazení a školní úspěšnost klientů
- spolupracovat a navazovat kontakty s dalšími poradenskými pracovišti

Tabulka 11: Počet a druh poskytovaných služeb SPC ve školním roce 2001/02, 2002/03

	Školní rok 2001/02	Školní rok 2002/03
Druh služby	Počet vyšetření	Počet vyšetření
Komplexní vyšetření	117	120
Kontrolní vyšetření	126	134
Intenzivní péče	106	110

3.1.2 Dětský domov a internát

Jedná se o společné zařízení, kapacita dětského domova je 17 lůžek, internát má k dispozici 7 lůžek. V současné době je v dětském domově 16 dětí, které mají nařízenou ústavní výchovu, 5 dětí je zde ubytováno na základě žádosti rodičů o týdenní pobyt. O pobyt je žádáno z důvodu špatného dopravního spojení do školy.

I v případě tohoto zařízení je dětem věnována mimořádná péče, bohužel v několika případech to je náhrada za péči, kterou rodiče svým dětem vůbec neposkytují.

Pro děti je připraven velký výběr zájmové činnosti, která vždy vychází z osobních potřeb dětí

3.1.3 Metodická sdružení

V této škole jsou pro učitele v rámci metodického sdružení připravovány odborné přednášky s různým zaměřením. Přednášky připravuje buď učitel, který se o danou problematiku blíže zajímá nebo je pozván odborník z jiného zařízení. Získané poznatky mohou učitelé dále využívat při výuce, hlavně pro zvýšení motivace u žáků.

V posledních dvou školních letech proběhly přednášky na toto téma:

- pro učitele pomocné školy a učitele 1.-3. ročníku
 1. Tradice a zvyky romského etnika
 2. Projektové učení
 3. Burza nápadů z výtvarné výchovy
 4. Zdobení velikonočních kraslic
- pro učitele 4.-6. ročníku
 1. Sloh 4.-6. ročníků
 2. Projektové učení ano či ne ve zvláštní škole
 3. Výtvarná výchova – burza nápadů
 4. Hudební výchova-hospitace v hodině
- pro učitele 7.-9. ročníků
 1. Předprofesní příprava žáků
 2. Metody aktivního vyučování
 3. Keramika
 4. Šikana

3.1.4 Ilustrativní kazuistika

Jedná se o čtrnáctiletého žáka pomocné školy, u kterého byla diagnostikována středně těžká mentální retardace. Chlapec bydlí v internátě zvláštní školy společně se svojí mladší sestrou. Otec je

alkoholik, nikde nepracuje, matka je v invalidním důchodu, několikrát byla hospitalizována v psychiatrické léčebně. O své děti zájem neprojevují.

U chlapce byla od jeho tří let nařízena ústavní výchova. Vzhledem k jeho mentálním schopnostem byl po odborném vyšetření doporučen odklad školní docházky. Další školní rok byl po opětovném odborném vyšetření ve speciálně pedagogickém centru zařazen do zvláštní školy. Chlapci se ani napodruhé nepodařilo zvládnout učivo prvního ročníku zvláštní školy, proto bylo speciálně pedagogickým centrem doporučeno pokračování ve vzdělání v rámci nižšího stupně pomocné školy.

U chlapce jsou velké problémy s jeho chováním, mívá záchvaty zuřivosti, ubližuje spolužákům, neovládá se, má problémy s pomočováním. Několikrát byl hospitalizován v dětské psychiatrické léčebně, je stále v péči dětského psychiatra.

K učitelce se ve škole chová přítulně, stále hledá a vyžaduje tělesný kontakt. Pokud je na něm důsledně vyžadováno, aby plnil své úkoly a pokyny učitelky, stává se vzpurným, odmítavým. Toto přetrvává po celou dobu jeho vzdělávání v pomocné škole.

Ve školním roce 2002/03 ukončil šestý rok povinné školní docházky, stal se způsobilým postoupit ze středního stupně do vyššího stupně pomocné školy.

Slovní hodnocení školního roku 2002/03:

Do výuky se zapojuje, je kamarádský. Někdy je schopen samostatně pracovat, někdy zase zadané úkoly neplní a dělá si co chce. Z pochvaly má radost, rád je středem pozornosti. Při neúspěchu vybuchne vzteky, je pak hrubý a zlý ke spolužákům, drzý a vulgární k učiteli.

V počtech dosahuje lepších výsledků než ve čtení. Dokončil čtení prvního slabikáře bez obtíží. Poznává naučená písmena, skládá z nich jednoduchá slova a slabiky. Čte bez porozumění, neví, co čte, slova čte frázovitě po slabikách. Zvládá psaní malých písmen, slabik a jednoduchých slov. Přepis slabik zvládá pouze s pomocí učitele. Píše perem, jeho psaní je pouze větších tvarů, nutno používat pomocnou linku. Učí se psát velká písmena, písmo je úhledné a čitelné.

Počítá bez obtíží do 11. Umí řadit a třídit předměty podle dané vlastnosti. Rozlišuje pojmy: hodně-málo, všechno-nic, velký-malý, krátký-

dlouhý, stejně-více-méně, drahý-levný, dražší-levnější. Zvládá bez chyb přiřazování čísel k danému počtu a naopak. Ovládá číselnou řadu do 11 vzestupnou a sestupnou. S malou pomocí zvládá i rozklad čísel, počítá i s nulou. Sčítá a odčítá do 11 na prstech. Zvládá opis příkladů i psaní příkladů podle diktátu.

Zlepšila se práce a zájem o práci při pracovním vyučování, obratněji používá nůžky. Jeho kresba je primitivní, chudá, neodpovídá věku. Rád a pečlivě vybarvuje, rozlišuje základní barvy. Při tělesné výchově je obratný a snaživý, je soutěživý a rád vyhrává. Práce se stavebnicí ho nebaví. Rád zpívá a tančí. Zná velké množství písniček.

3.2 Zvláštní škola a speciálně pedagogické centrum pro mentálně postižené v Mnichově Hradišti

Zvláštní školu v Mnichově Hradišti navštěvují děti s mentálním postižením, s Downovým syndromem, lehkou mozkovou dysfunkcí. Do tříd této školy je každoročně integrováno několik žáků, kteří patří do pomocné školy. Vzhledem k problematickému dojíždění z okolních obcí a také vzhledem k tomu, že pomocná škola je až v Mladé Boleslavi, vyšla škola potřebám těchto dětí maximálně vstříc. Jsou vzděláváni podle vzdělávacího programu pomocné školy, je pro ně vypracován individuální výchovně vzdělávací plán (IVVP). IVVP je vypracován pro několik žáků zvláštní školy, stejně tak jako u žáků Zvláštní školy v Mladé Boleslavi se IVVP týká předmětu český jazyk.

Zvláštní škola je umístěna ve dvou samostatných budovách. V hlavní budově je ředitelství, speciálně pedagogické centrum pro mentálně postižené, 6 tříd, 2 oddělení školní družiny, sál, sborovna, školní dílna a třída pro speciální přípravu dívek. V menší budově jsou 2 třídy, 1 oddělení školní družiny, cvičná kuchyňka, cvičná prádelna, u školy je školní pozemek. Jediné, co škole stále chybí, je vlastní tělocvična, malé hřiště na míčové hry bylo vybudováno v roce 2002.

Škola je rozdělena do dvou stupňů, první stupeň tvoří 4 třídy pro 1.-5. postupný ročník (podle počtu dětí jsou spojeny 2 postupné ročníky), druhý stupeň tvoří také 4 třídy, pro 6.-9. postupný ročník.

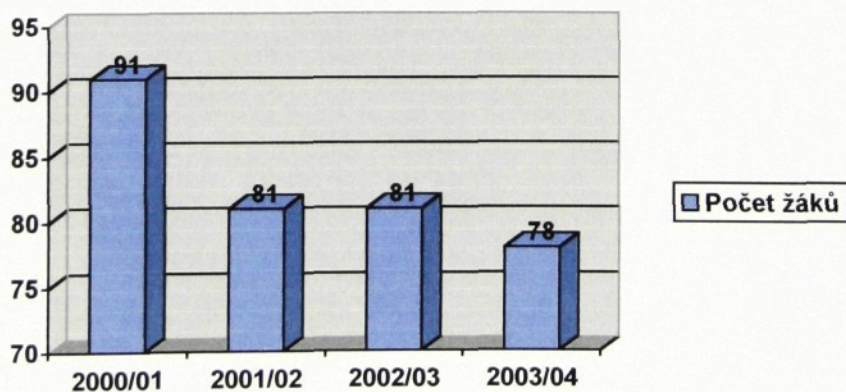
Tabulka 12: Počet žáků ve Zvláštní škole v Mnichově Hradišti ve školním roce 2000/01, 2001/02, 2002/03, 2003/04

Školní rok	Stupeň	Počet tříd	Počet všech žáků	Počet žáků integrovaných
2000/01	I.	4	40	2
	II.	4	51	0
2001/02	I.	4	33	3
	II.	4	48	0
2002/03	I.	4	40	3
	II.	4	41	0
2003/04	I.	4	35	5
	II.	4	43	0

Tabulka 13: Celkový počet žáků ve Zvláštní škole v Mnichově Hradišti

Školní rok	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04
Počet žáků	91	81	81	78

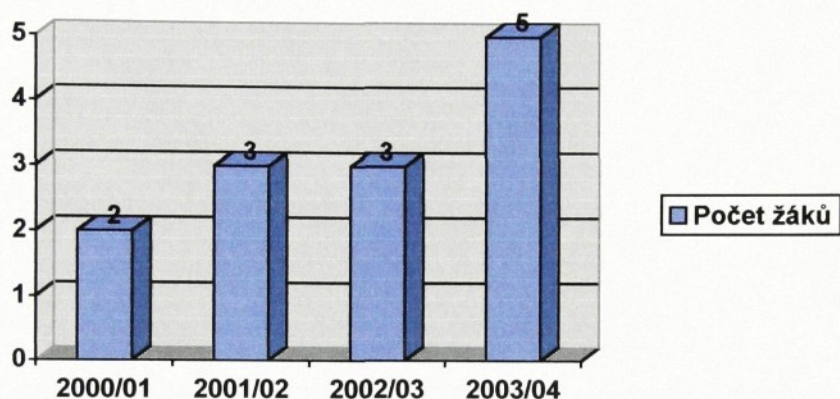
Graf 4: Celkový počet žáků ve Zvláštní škole v Mnichově Hradišti

Tabulka 14: Počet integrovaných žáků ve Zvláštní škole v Mnichově Hradišti

Školní rok	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04
Počet žáků	2	3	3	5

Graf 5: Počet integrovaných žáků ve Zvláštní škole v Mnichově Hradišti

V této škole kladou zvýšený zájem na nácvik sociálních dovedností u dětí, učí děti nakupovat, navštěvují různé úřady, děti se učí vyplňovat poštovní složenky, toto vše zvyšuje jejich samostatnost a soběstačnost.

Kromě povinných učebních předmětů mají děti každý školní rok možnost volby předmětů nepovinných. Pro školní rok 2000/01 to byly 4 nepovinné předměty – vaření, sportovní a pohybové aktivity (pro mladší a starší žáky), náboženství, ruční práce. Ve školním roce 2001/02 byly nepovinné předměty 3 – sportovní a pohybová aktivita, vaření, ruční práce. Ve školním roce 2002/03 a 2003/04 jsou nepovinné předměty opět 4 – sportovní a pohybová aktivita, vaření, německý jazyk, informatika. Pro počítačovou učebnu byly získáno 6 počítačů.

Do doplňujícího vzdělávacího programu patří mnoho společenských, kulturních a sportovních akcí. Děti se s velkým zájmem účastní kondičních a turistických vycházek, cvičení v přírodě, sportovních dnů, jezdí do plaveckého bazénu. Každý rok se ve škole pořádají šachové turnaje, soutěž ve stavění puzzle, turnaj v „člověče nezlob se“. Děti navštěvují kino, divadlo, koncerty, pořádají se exkurze, výlety, zájezdy, děti se účastní výtvarných soutěží, každý rok pořádají pro důchodce

vánoční výtvarné soutěže. Ve škole se připravují odborné besedy a přednášky, např. o mezilidských vztazích, prevenci kriminality, o škodlivosti kouření, o návykových látkách.

Žáci jsou velmi úspěšní v různých okresních soutěžích:

Klíč – soutěž chlapců zvláštních škol v pracovní výchově

Kočičí fotbal – soutěž žáků zvláštních škol

Vitamínový pohár – soutěž ve vybíjené

Náš svět – výtvarná soutěž žáků zvláštních škol

Ukaž co umíš – pro mladší žáky zvláštních škol

Dopravní soutěž mladých cyklistů

Sportovní setkání žáků zvláštních a pomocných škol

Vánoční jarmark – prodejní výstava výrobků

I v této zvláštní škole zaznamenávají velký nezájem ze strany rodičů. Většina rodičů se neúčastní rodičovských schůzek, nijak nereagují na písemné vyzvání k návštěvě školy.

3.2.1 Předprofesní příprava žáků

Koordinátorem aktivit, které s plánem učiva předmětu předprofesní příprava žáků zvláštních škol souvisí, je výchovná poradkyně školy. Ta seznamuje žáky s charakteristickými znaky zvolených povolání. Pro žáky připravuje modelové činnosti pro schopnost komunikace s ostatními, komunikace se zákazníkem, schopnost vzájemné spolupráce. Děti se učí sociálně komunikativním dovednostem, které je na novou etapu života připravují. Učí se techniky seznamování s novými spolužáky, režim dne, vyhledávání spojů v jízdních řádech. Snaží se o řešení modelových problémových situací, cesta do učiliště, pobyt v internátu, zacházení s penězi, krádeže, šikana.

Žáci se seznamují s prostředím, ve kterém se budou na povolání připravovat, pořádají se exkurze do odborných učilišť. Některá návštěva učiliště je spojena s výletem. Žáci mají např. možnost navštívit Odborné učiliště v Hubálově, Odborné učiliště Škoda Auto v Mladé Boleslavi, Odborné učiliště v Kanině. Z některých odborných učilišť jezdí jejich

vánoční výtvarné soutěže. Ve škole se připravují odborné besedy a přednášky, např. o mezilidských vztazích, prevenci kriminality, o škodlivosti kouření, o návykových látkách.

Žáci jsou velmi úspěšní v různých okresních soutěžích:

Klíč – soutěž chlapců zvláštních škol v pracovní výchově

Kočíčí fotbal – soutěž žáků zvláštních škol

Vitamínový pohár – soutěž ve vybíjené

Náš svět – výtvarná soutěž žáků zvláštních škol

Ukaž co umíš – pro mladší žáky zvláštních škol

Dopravní soutěž mladých cyklistů

Sportovní setkání žáků zvláštních a pomocných škol

Vánoční jarmark – prodejní výstava výrobků

I v této zvláštní škole zaznamenávají velký nezájem ze strany rodičů. Většina rodičů se neúčastní rodičovských schůzek, nijak nereagují na písemné vyzvání k návštěvě školy.

3.2.1 Předprofesní příprava žáků

Koordinátorem aktivit, které s plánem učiva předmětu předprofesní příprava žáků zvláštních škol souvisí, je výchovná poradkyně školy. Ta seznamuje žáky s charakteristickými znaky zvolených povolání. Pro žáky připravuje modelové činnosti pro schopnost komunikace s ostatními, komunikace se zákazníkem, schopnost vzájemné spolupráce. Děti se učí sociálně komunikativním dovednostem, které je na novou etapu života připravují. Učí se techniky seznamování s novými spolužáky, režim dne, vyhledávání spojů v jízdních řádech. Snaží se o řešení modelových problémových situací, cesta do učiliště, pobyt v internátu, zacházení s penězi, krádeže, šikana.

Žáci se seznamují s prostředím, ve kterém se budou na povolání připravovat, pořádají se exkurze do odborných učilišť. Některá návštěva učiliště je spojena s výletem. Žáci mají např. možnost navštívit Odborné učiliště v Hubálově, Odborné učiliště Škoda Auto v Mladé Boleslavi, Odborné učiliště v Kanině. Z některých odborných učilišť jezdí jejich

zástupci přímo do zvláštní školy, kde pro děti pořádají besedy s ukázkou dovedností získaných v učebních oborech.

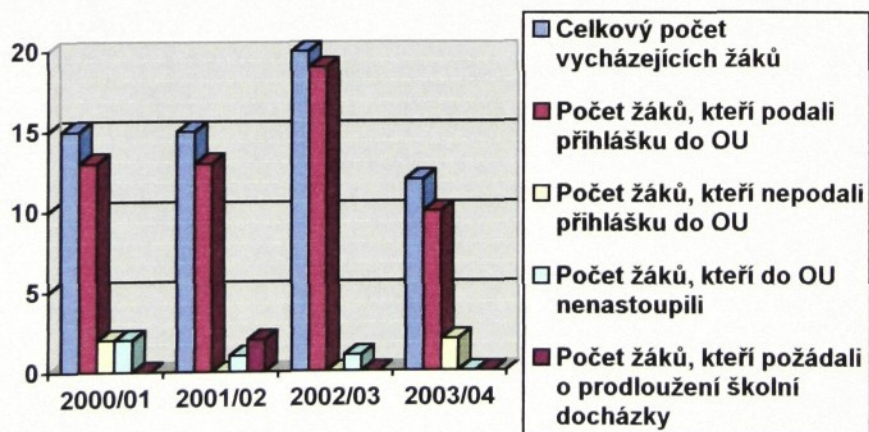
Úřad práce v Mladé Boleslavi připravuje pro žáky seznámení s jednotlivými učebními obory, je pořádána beseda s využitím této nabídky na videokazetách. Děti mají možnost vyzkoušet si test zájmu na počítačích, dostávají informace o náplni učiva v učilištích.

Veletřh učebních oborů se pořádá každý školní rok pro potřeby regionu v Mladé Boleslavi a v Mnichově Hradišti.

Tabulka 15: Vycházející žáci ve Zvláštní škole v Mnichově Hradišti

Školní rok	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04
Celkový počet vycházejících žáků	15	15	20	12
Počet žáků, kteří podali přihlášku do OU	13	13	19	10
Počet žáků, kteří nepodali přihlášku do OU	2	0	0	2
Počet žáků, kteří do OU nenastoupili	2	1	1	0
Počet žáků, kteří požádali o prodloužení školní docházky	0	2	0	0

Graf 6: Vycházející žáci ve Zvláštní škole v Mnichově Hradišti

Tabulka 16: Přehled učebních oborů, do kterých žáci podali přihlášku ve školním roce 2000/01

Školní rok 2000/01		
OU Škoda Auto Mladá Boleslav	Automontážní práce	6 (4 chlapci, 2 dívky)
OU Vlašim	Kuchařské práce	1 (chlapec)
OU a PŠ Liberec	Kuchařské práce	1 (dívka)
OU Kopidlno	Květinářské a aranžérské práce	1 (chlapec)
OU a PŠ Frýdlant	Pečovatelské práce	1 (dívka)
OU Hubálov	Opravářské práce	1 (chlapec)

Tabulka 17: Přehled učebních oborů, do kterých podali žáci přihlášku ve školním roce 2001/02

Školní rok 2001/02		
OU Škoda Auto Mladá Boleslav	Automontážní práce	6 (5 chlapců, 1 dívka)
SOU Hermes Mladá Boleslav	Kuchař- číšník	1 (chlapec)
OU a PŠ Liberec	Malířské a natěračské práce	1 (chlapec)
	Šití oděvů	1 (dívka)
OU Kopidlno	Květinářské a aranžérské práce	1 (dívka)
OU Hubálov	Opravářské práce	1 (chlapec)

Tabulka 18: Přehled učebních oborů, do kterých podali žáci přihlášku ve školním roce 2002/02

Školní rok 2002/03		
OU Škoda Auto Mladá Boleslav	Automontážní práce	4 (2 chlapci, 2 dívky)
OU Sadská	Zámečnické práce ve stavebnictví	1 (chlapec)
SOU Hermes Mladá Boleslav	Zpracování dřeva	1 (chlapec)
SOU Lomnice n./Popelkou	Kuchař	1 (chlapec)
SOU Hejnice	Zpracovatel dřeva	1 (chlapec)
OU Doksy	Společné stravování	1 (chlapec)
OU Hubálov	Opravářské práce	10 (chlapců)

Tabulka 19: Přehled učebních oborů, do kterých podali žáci přihlášku ve školním roce 2003/04

Školní rok 2003/04 (předpoklad- podané přihlášky)		
OU Škoda Auto Mladá Boleslav	Automontážní práce	2 (2 dívky)
PŠ Kanina	Pdečovatelská práce v sociálních zařízeních	1 (dívka)
OU Liberec	Malířské a natěračské práce	2 (chlapci)
OU a PŠ Liberec	Květinářské, zelinářské, ovocnářské práce	1 (dívka)
OU Praha	Pokrývačské práce	1 (chlapec)
Romská SŠ Kolín	Sociální činnost pro etnické skupiny	1 (dívka)
OU Lomnice n./Popelkou	Cukrářské práce	2 (dívky)

3.2.2 Ilustrativní plán vyučovacího předmětu „Příprava na povolání“

Pro žáky 7., 8., a 9. tříd byly vydány pracovní sešity „Volba povolání“, které se používají v hodinách předmětu předprofesní příprava. Pro jednotlivé ročníky zde jsou připraveny různé otázky a testy postupně podle náročnosti, které žáci zpracovávají. Učitelka, která tento předmět vyučuje pomocí těchto testů zjišťuje, jaké mají děti představy o pracovních povoláních, jaké mají předpoklady, schopnosti. S každým žákem pak jednotlivě rozebírá, jaké výsledky měl jejich test, na co se ještě musí více zaměřit, co pro to mohou udělat.

Příklady testů a cvičení pro 7. ročník: čím chci být, jaký jsem, jak si vedu ve škole, pozornost, vztahy mezi lidmi, časový snímek týdne, volný čas, mapa života, rozlišení nálad, kdo jsem.

Příklady testů a cvičení pro 8. ročník: soustředěnost a pozornost, znaky povolání, moje nadání, zrakové vnímání, pracovní prostředí, odepsání na inzerát.

Příklady testů a cvičení pro 9. ročník: příprava na učiliště, co ode mě očekává zaměstnavatel, zájmy kamarádů, šikanování, kouření a drogy.

Ilustrativní test pro žákyni 7. ročníku:

1. Jakou mám představu o svém budoucím povolání?

Chtěla bych se stát pečovatelkou.

2. Proč jsem se tak rozhodla?

Líbí se mně pomáhat starým a nemocným lidem, moje máma dělá to samé.

3. Jaké k tomu musí být předpoklady, dovednosti, vlastnosti?

Dobrý vztah k lidem, trpělivost, pohotovost, přesnost, spolehlivost.

4. Co potřebuji k tomu, aby se mé přání splnilo? V čem se musím zdokonalit?

Musím se zlepšit v učení.

5. Jak to udělám?

Zlepší si češtinu, musím se začít líp chovat, budu se připravovat na hodinu.

V 7. ročníku byla tato žákyně pro potřeby vyučovacího předmětu předprofesní příprava hodnocena takto: motorika – slabší výkon, soustředění – slabší výkon, zrakové vnímání – slabší výkon, vlastní hodnocení – přátelská, líná, zájmy – péče o zvířata, záporně hodnotí –

násilí, kladně hodnotí – zábava, volný čas – doma u televize. Dívka je celkově hodnocena jako snaživá, velice pomalá, nemá přesnou představu, co pečovatelka opravdu dělá.

V současné době (školní rok 2003/04) je tato žákyně v 9. ročníku, přihlášku si podala do Praktické školy v Kanině, obor pečovatelské práce v sociálních zařízeních. Dle hodnocení učitelky, je proti 7. ročníku znát částečné zlepšení v chování, získala úplnější představu o oboru, který si vybrala, má k němu předpoklady.

3.2.3 Speciálně pedagogické centrum pro mentálně postižené

Speciálně pedagogické centrum pro mentálně postižené poskytuje poradenské, terapeutické a metodické činnosti pro postižené děti v oblasti:

- péče o děti mentálně postižené
- péče o děti zdravotně oslabené
- péče o děti s výukovými obtížemi
- péče o děti s řečovými potížemi – logopedie
- péče o děti s kombinovaným postižením
- péče o děti s pórakovým postižením (např. epilepsie)

Odbornou péči zde poskytuje speciální pedagog, výchovný poradce, logoped. Potřebné psychologické vyšetření se provádí mimo pracoviště centra. Centrum zajišťuje speciálně pedagogické a výchovně vzdělávací činnosti.

3.3 Vyhodnocení dotazníku pro žáky zvláštních škol

Dotazník byl vypracován pro žáky zvláštní školy. Celkem ho vyplnilo 25 žáků 9. ročníku Zvláštní školy internátní v Mladé Boleslavi. Žákům bylo položeno 6 jednoduchých otázek. Cílem bylo zjistit, jak vnímají své umístění v zařízení zvláštní školy, zda ví, proč jsou ve zvláštní škole a ne ve škole základní. Dále se v dotazníku zjišťuje, kam si chtějí po ukončení školní docházky podat přihlášku, dále, čím by chtěly děti být, kdyby měly neomezené možnosti. Na tuto situaci jsou zaměřeny otázky č. 1, 5, 6. Otázky č. 2, 3, 4 sledují, co by chtěly děti ve škole změnit, zda jsou zde spokojeny, jaké mají ve škole problémy.

Dotazník:

1. Proč jsi v této škole a ne v jiné?
2. Co se ti zde líbilo?
3. S čím jsi spokojen nebyl?
4. Co bys chtěl, aby se v této škole změnilo?
5. Čím bys chtěl být?
6. Jaký učební obor sis vybral?

Odpovědi na otázku číslo 1:

Nezvládám základní školu – 6 dětí, jde mně špatně učení – 4 děti, pomaleji mně to myslí, nestíhám – 4 děti, je pro mě dobrá – 3 děti, nevím – 1 dítě, nechce se mně učit – 2 děti, hůř se učím a trochu zlobím – 1 dítě, jsem debil – 1 dítě, rušila se jiná zvláštní škola – 1 dítě, jsem postižená – 1 dítě, určil to osud – 1 dítě

Odpovědi dětí na tuto otázku nám ukazují, že děti vědí, ne jednoznačně a všechny, proč jsou v zařízení zvláštní školy. Jsou schopny pochopit koncepci, záměr zřizování zvláštních škol. Jediné, co tyto děti nechápou, jsou předsudky, které stále okolo zvláštních škol „panují“. Je smutné, že se tyto předsudky objevují u dospělé populace. Pro děti ze zvláštních škol není příjemné ani označení „zvláštní“, které se objevuje mezi jejich vrstevníky ze základních škol.

Odpovědi na otázku číslo 2:

Zájmové kroužky – 6 dětí, výlety – 3 děti, kamarádi – 3 děti, soutěže ve sportu – 3 děti, všechno – 2 děti, hřiště – 2, zahrada – 2 děti, posilovna – 2 děti, tělocvična – 2 děti, nevím – 1 dítě, nic – 1 dítě

Více se děti u této otázky zaměřily na budovu školy, její zařízení a vybavení. Vzájemné vztahy mezi dětmi, dětmi a učiteli hodnotilo málo dětí, i když učitel, který při svých vyučovacích hodinách s dětmi otázky probíral, dětem nastínil záměr jednotlivých otázek, možnosti odpovědí.

Odpovědi na otázku číslo 3:

Líbilo se mi tady všechno – 8 dětí, když přišli spolužáci ze zrušené zvláštní školy – 4 děti, nevím – 5 dětí, s některými učiteli – 2, se spolužáky – 1 dítě, s učením – 1 dítě, perou se tady – 1 dítě, že neuvidím své spolužáky – 3 děti

U této otázky se pozornost zaměřovala na negativní jevy v našich školách, jako jsou šikana apod., bohužel děti ze zvláštní školy odpovědi na otázku více nerozvádí, pouze nastiňují problematiku vzájemných vztahů po příchodu dětí ze zrušené zvláštní školy

Odpovědi na otázku číslo 4:

Líbí se mně to tady, tak jak to je – 9 dětí, chci o přestávkách chodit ven – 4 děti, prostředí – 4 děti, delší přestávky – 2 děti, nové skříně – 2 děti, je mně to jedno – 2 děti, automat na sušenky – 1 dítě, aby byli všichni se vším spokojení – 1 dítě

Z odpovědí na tuto otázku bychom mohli odvodit, že děti ze zvláštních škol jsou mnohem spokojenější než děti ze škol základních, nejsou tolik náročné, je pro ně důležitější příjemné prostředí, kterým jsou obklopeny.

Odpovědi na otázku číslo 5 a číslo 6:

Odpovědi na tyto otázky jsou zde uvedeny společně, protože většina dotazovaných dětí na otázku, čím by chtěly být, odpověděla stejně jako na otázku jaký obor sis vybral. Pokud byly odpovědi rozdílné, je odpověď na otázku číslo 6 uvedena v závorce. Zde bylo záměrem posoudit

předprofesní přípravu těchto žáků, žáků devátých tříd, zda mají ucelenější představy o svém budoucím povolání.

Stejně odpovědi u obou otázek – 14 dětí, fotbalista (automontážní práce), zdravotní sestra (prodavačka), ředitel (automontážní práce), nechci nic dělat (nechce podat nikam přihlášku), automobilový závodník (automontážní práce), květinářka (automontážní práce), profesionální boxer (automechanik), kuchař (automontážní práce), kamionista (automontážní práce), automechanik (klempíř) – 2 děti.

Zde můžeme vidět, že většina dětí podává přihlášku do odborných učilišť v regionu, málo dětí chce odejít na internát. Děti volí každoročně převážně učební obor automontážní práce, který je v odborném učilišti Auto Škoda Mladá Boleslav (s tímto odborným učilištěm nás seznamuje kapitola 3.5)

3.4 Centrum pro zdravotně postižené v Mladé Boleslavi

Centrum pro zdravotně postižené bylo založeno v roce 1983, poskytuje služby výchovné, vzdělávací, sociální, zdravotní. Zařízení navštěvuje v současné době 106 klientů, jejichž věk se pohybuje od 3 do 26 let. Děti jsou umisťovány s ohledem na svůj věk a stupeň postižení do skupin s odbornou výchovnou péčí nebo na pracovní zácvik. Pro nejmenší děti od tří do šesti let je tu k dispozici rehabilitační stacionář. Sem jsou přednostně zařazovány děti s dětskou mozkovou obrnou (DMO), které potřebují intenzivní rehabilitaci. Protože je u dětí diagnostikován různý stupeň intelektových schopností, je každému z nich poskytována individuální výchovná péče.

Pro starší děti je k dispozici denní pobyt, který lze pro klienty z větší vzdálenosti od Mladé Boleslavi vhodně kombinovat s celotýdenním pobytem. Pro klienty z blízkého okolí je zajištěna doprava vozem z Centra. Pro děti školního věku zde byla v roce 1998 založena Pomocná škola pro žáky s více vadami.

Dospívající klienti jsou zařazeni ve výchovných skupinách, kde se kromě výchovy zacvičují v úklidu, perou, žehlí a mandlují prádlo, navštěvují terapeutické dílny. Nejstarším klientům jsou určeny pracovní dílny – keramická, zahradnická a aranžérská, textilní, košíkářská a údržbářská. Sem chodí klienti celý týden jako do zaměstnání. Klienti starší osmnácti let získávají základy samostatného života ve dvou cvičných bytech a v chráněném bydlení.

Podle potřeby je dětem poskytována rehabilitační péče včetně hiporehabilitace. Centrum spolupracuje s dětským lékařem, neurologem, rehabilitačními pracovníky. Pomoc rodinám zdravotně postižených dětí nabízí středisko poradenství. Úzká je i spolupráce se Sdružením pro pomoc mentálně postiženým.

Průběžně pracují různé zájmové kroužky – vaření, muzikoterapie, keramika, výtvarný, sportovní, každý týden probíhá plavecký výcvik, každoročně se pořádají taneční kurzy. Pro děti a jejich rodiče se pořádají různé jednorázové akce v přírodě, na horách, v létě se pořádají zájezdy k moři.

3.4.1 Rehabilitační stacionář

Do rehabilitačního stacionáře dochází děti ve věku od 3 do 6 let, v případě odkladu školní docházky do 7 let. Jsou zde děti s nejrůznějším postižením: DMO, mentální retardace, kombinované vady, zrakové a sluchové postižení, autismus. V současné době je ve stacionáři 10 dětí s kombinovaným postižením. Vzhledem k variabilitě diagnóz je nezbytný individuální přístup ke každému klientovi, výchovně vzdělávací činnost vychází z individuálních plánů. V denním režimu dětí jsou obsaženy i některé aktivity provozované v předškolních zařízeních běžného typu jako jsou mateřské školy, např. hra, ranní cvičení, pobyt venku. V tzv. zaměstnáních plní děti úkoly z oblasti estetické výchovy, kreslí, malují, modelují, učí se zpívat písničky, vyjádřit rytmus pohybem nebo hrou na hudební nástroj. Kromě sebeobslužných činností důležitých pro život, najíst se, obléci, udržovat čistotu, které děti denně procvičují, seznamují vychovatelky děti přiměřenou formou s okolním světem. Děti se učí

rozvíjet své smyslové vnímání, slovní zásobu, učí se získávat vědomosti z různých oblastí, poznávat barvy, přírodu, zvířátka, lidské tělo.

Nutné je stále zdokonalování jemné motoriky. Rozvoj hrubé motoriky procvičují s dětmi dvě rehabilitační sestry, které si jednotlivé děti odvádí na odborné léčebné cvičení do svých ordinací v budově. Zdravotní sestra poskytuje dětem před rehabilitací perličkovou koupel. Děti ze stacionáře dojíždí také na hiporehabilitaci.

Děti z rehabilitačního stacionáře přecházejí ve svých 6 nebo 7 letech do Pomocné školy pro žáky s více vadami, která se také nachází v areálu Centra.

3.4.2 Pomocná škola pro žáky s více vadami

Motto: „Váha čmeláková těla,
vzhledem k nosnosti jeho křídel,
mu činí nemožným, aby létal.
On to však neví a tak létá....“

Pomocná škola pro žáky s více vadami vznikla v Mladé Boleslavi v roce 1988. Původně žáci naplnili 4 třídy v Mladé Boleslavi a 1 třídu na dislokovaném pracovišti při Ústavu sociální péče v Lipníku. Škola se postupně rozrostla, nyní je v Mladé Boleslavi 5 tříd a v Lipníku 2 třídy. Ve třídách bývá 6 žáků, pedagog a vychovatelka.

Žáci si ve škole plní desetiletou školní docházku. Po přijetí je žák nejprve zařazen na diagnostický pobyt, nejdéle 5 měsíců. Potom následují konzultace i se zapojením rodičů a žákům se vybírá vhodné zařazení. Nabízí se tři možnosti: přípravný stupeň pomocné školy, rehabilitační stupeň pomocné školy, nižší stupeň pomocné školy. Rozhodující jsou rozumové schopnosti a především předpoklad rozvoje těchto schopností, míra dalšího postižení, které žákovi mohou bránit v jeho rozvoji.

Žáci zařazení do přípravného stupně si ještě neplní povinnou školní docházku, připravují se na zvládání školních povinností. U těchto dětí se předpokládá, že se jejich rozumové schopnosti stále rozvíjejí, zlepšuje se koncentrace na práci a mají předpoklady, které jim umožní zvládnutí zařazení do nižšího stupně pomocné školy.

Některé děti jsou zařazeny do rehabilitačního stupně pomocné školy. Škola se už v roce 1999 přihlásila do projektu experimentálního ověřování tzv. rehabilitačních tříd. Rehabilitační vzdělávací program pomocné školy byl schválen zákonem až v červnu 2003. U většiny žáků vzdělávaných v rehabilitačním stupni již nelze reálně počítat se zvládnutím trivia, přesto je čeká mnoho práce a učení. U těchto dětí se učí rozvoj komunikačních dovedností, procvičuje se jejich pohyblivost, děti cvičí na míčích, vleže, vsedě, učí se chůzi po schodišti, v terénu, na tříkolkách, koloběžkách. U dětí se procvičují základy sebeobsluhy, učí se zvládat obavy z nových lidí, z nového prostředí.

Rehabilitační stupeň je s běžnými třídami pomocné školy plně přístupný. Pokud se zjistí, že žákovy rozumové schopnosti již umožňují vzdělávat jej v odpovídajícím stupni pomocné školy, je možné kdykoliv provést jeho převedení.

Školní den pro žáky začíná v 7 hodin, kdy se scházejí a sjíždějí do školy. Do 8 hodin si pak hrají, povídají, dělají, co je baví. Žáci třídy S1 pracují do 11.40 podle rozvrhu, s přestávkami na rehabilitaci, relaxaci. Po obědě mají ještě někteří odpolední vyučování.

V ostatních šesti třídách pracují žáci v blocích, ve kterých se prolínají všechny výchovy: rozumová, pracovní, smyslová, tělesná, výtvarná a hudební). Prostředí a všechny činnosti simulují běžný život, žáci se proto zde mohou učit ty nejběžnější věci, najíst se, umýt, správně se obléci, vyjádřit své potřeby slovně či jinou formou komunikace, hrát a bavit se s ostatními dětmi a dospělými, uklízet nejen své hračky, ale pomoci i utřít prach, vyluxovat nebo zalít kytky.

Třídy mají netradiční charakter. Žáci sedí ve třídách s pedagogy u společného stolu, aby mohli společně lépe komunikovat a při činnostech mohli lépe napodobovat učitelky i zručnější žáky. Jsou zde i koberce, polštáře a míče, které umožňují měnit polohu při práci. Učitelky a vychovatelky pracují s piktogramy, s globální metodou čtení a se spoustou dalších netradičních forem učení, které žákům ulehčí učení, umožní jim poznat své jméno, svá písmenka, přečíst některá důležitá slova, jako je máma a táta, umět je dál použít, podepsat se, umět si o něco říct.

Velmi zajímavá je „fotková metoda“. Každá činnost je nafocena, buď jako symbol nebo někteří žáci potřebují mít nafocené při konkrétní činnosti sebe, záleží na schopnostech konkrétního dítěte. Děti mají tyto fotky podle pořadí připevněné suchými zipy na své tabulce. Pokud dítě konkrétní činnost udělá, sundá obrázek ze své tabulky a uklidí ho do svého sáčku. Tak všichni vidí, co se mu ten den podařilo nebo nepodařilo udělat. Paní učitelky vždy na druhý den připraví pro každé dítě jeho „fotkovou tabulku“. Je až s podivem, jak se děti snaží, aby během vyučování zvládly všechny fotky splnit, a jejich tabulka zůstala prázdná a připravená na další den vyučování.

Ve škole jsou k dispozici i herny, místnosti k relaxaci, odpočinku a hraní. Je zde individuální pracovna, počítačová pracovna a velice oblíbený „bílý pokojíček“ s vodní postelí.

Vzdělávání žáků zde probíhá podle učebních osnov Pomocné školy č. j. 24 035/97 – 22 a podle RHB vzdělávacího programu Pomocné školy č. j. 15 988/2003. Pro potřeby této školy zde stále chybí „aktivační třídy“, které by byly pro děti s těžkým postižením, kterým jejich postižení nedovoluje dále pokračovat v praktické škole. V těchto aktivačních třídách, které by byly hlavně rehabilitačního charakteru, by se mohly dále udržovat již získané vědomosti dětí.

V současné době jsou třídy plně naplněny, v některých je kapacita již překročena. Proto škola usiluje o zřízení dalších dvou tříd. Jednalo by se o jednu třídu na odloučeném pracovišti v Ústavu sociální péče v Lipníku a o jednu třídu v prostorách jedné Základní školy v Mladé Boleslavi, která by vzhledem k vybudovanému bezbariérovému přístupu plně vyhovovala. Prostory této školy plně splňují požadavky pomocné školy, byla by zde i velká výhoda integrace do školy běžného typu. Výuka by probíhala podle individuálních vzdělávacích programů ve třídě s podobně postiženými spolužáky, ale veškeré kulturní, společenské a sportovní akce by mohli navštěvovat se zdravými dětmi.

V pomocné škole je nyní celkem 44 žáků, z toho 14 je vzděláváno podle osnov pomocné školy a 30 podle rehabilitačně vzdělávacího programu pomocné školy.

Tabulka 22: Rozvržení žáků do tříd ve školním roce 2003/04

Název třídy	RHB stupeň	Nižší stupeň	Střední stupeň	Vyšší stupeň	Pracovní stupeň
P1	3	1	2	-	-
P2	4	-	2	-	-
P3	6	-	-	-	-
P4	5	1	1	-	-
P5	7	-	1	-	-
P6	4	-	1	-	1
S1	1	1	2	1	-

Tabulka 23: Počet vycházejících žáků v Pomocné škole pro žáky s více vadami v Mladé Boleslavi, výhled do dalších let

Školní rok	Počet vycházejících žáků / výhled
2000/01	1
2001/02	-
2002/03	1
2003/04	2
2004/05	-
2005/06	-
2006/07	3
2007/08	5

Děti, které vycházejí z pomocné školy, přecházejí do Centra pro zdravotně postižené, vzájemná spolupráce se zvyšuje v posledním ročníku pomocné školy. Podle schopností jdou klienti buď do pracovních dílen nebo zůstávají v denních skupinách, které jsou pro klienty, kterým jejich zdravotní stav neumožňuje zařazení do pracovních dílen. Do praktických škol žádný klient z této pomocné školy nepřešel. Rodiče většinou nechtějí, aby bylo jejich postižené dítě mimo domov, na internátě. Pokračovat ve studiu v praktické škole nedovoluje klientům ani jejich zdravotní stav. Většina rodičů žádá o přijetí dítěte do Centra v Mladé Boleslavi.

Ilustrativní individuální výchovně vzdělávací program žáka pomocné školy pro školní rok 2003/04:

Základní charakteristika: chlapec, 15 let, do školy chodí sedmý rok. První třídu začal navštěvovat v základní škole, po neúspěšném zvládnutí byl přeřazen do zvláštní školy, kde také nezvládal učivo pro první ročník, proto byl přeřazen po dalším odborném vyšetření a doporučení do pomocné školy. Po dalších dvou letech přestoupil do pomocné školy pro žáky s více vadami. Nyní se zde vyučuje druhým rokem, je zařazen ve středním stupni.

Zdravotní postižení: středně těžká mentální retardace, sekundární epilepsie s častými záchvaty, hemiparéza – částečné ochrnutí levé horní končetiny.

Čtení: číst se naučil analyticko-syntetickou metodou, která však nevedla k úspěšnému čtení. Nedokáže spojit slabiky ve slovo, nepamatuje si, co čte. Ostatní metody-genelická, globál, se rovněž neosvědčily. Bude se dál pokračovat v klasické metodě, ale se zaměřením na sociální čtení, odhadování slov, docvičování všech písmen abecedy.

Na každý měsíc je přesně rozplánováno, co by měl žák postupně se učit zvládat. Bude pro něho důležité, aby se naučil odvodit jména spolužáků, členů rodiny, učitelů, názvy obchodů.

Psaní: chlapec má uvolněnou ruku připravenou na psaní. Psaní má rád a velmi se snaží. I přestože umí i-í-u-ů-m, písmena nepoznává, jen opisuje. Psací písmo bude procvičovat i nadále, ale zaměří se na hůlkové písmo, které si alespoň trochu pamatuje.

Počty: žák zvládá s pomocí numerické operace do 10, bude si je i nadále procvičovat.

Pracovní a výtvarná výchova: pozornost udrží u jednoho tématu a činnosti maximálně 5 minut, pak začne kreslit nesmysly. Samostatný a aktivní zvládá být u pěstitecké práce. Náplní měsíčních plánů pracovní výchovy je např. zautomatizování mytí rukou, čištění zubů, rovnání a údržba oblečení, ruční praní, práce v kuchyni, úklid, základy vaření, základy šití, práce v dílně, na zahradě. Do výtvarné výchovy patří práce s různými technikami, např. s papírem, výroba keramiky, plastiky.

Hudební výchova: probíhá 2x týdně. O hudební výchovu má velký zájem, rád poslouchá hudbu, rytmus nerozezná.

Tělesná výchova: pouze ve spolupráci s rehabilitační sestrou. Dochází na pravidelná rehabilitační cvičení.

Řečová výchova: každý sudý týden, fonematická cvičení, hlasová a dechová cvičení, dechové hry, cvičení nádechu a výdechu.

Věcné učení: každé pondělí, na jednotlivé měsíce jsou rozpracována různá témata, např. charakteristické znaky podzimu, o počasí, sklizeň ovoce a zeleniny, ptáci, hmyz, osobní hygiena, zdraví a nemoc, úprava zevnějšku, poznatky o lidském těle, sexuální výchova, les, ovocné stromy.

3.4.3 Pracovní dílny

V Centru pro zdravotně postižené v Mladé Boleslavi je pro potřeby jeho klientů sedm pracovních dílen. Klienti do nich dochází jako do zaměstnání, pracovní doba je od 8 do 14 hodin. V současné době jsou v provozu tyto pracovní dílny: 2 keramické, košíkářská, aranžérská, zahradnická, textilní a rákosová, údržbářská. V každé dílně pracuje pod vedením zkušeného terapeuta maximálně pět klientů.

Keramické dílny: zde se učí klient pracovat s keramickou hlinou, tvarovat ji, zhotovovat různé výrobky. Vyschlé výrobky se potom povrchově upravují engobami a glazurou, později se vypálí v keramické peci. Klienti vyrábí různé ozdoby, sošky, ale i keramické nádobí.

Košíkářská dílna: klienti zde zpracovávají moderní košíkářský materiál, z něho vyrábějí košíky, tácy, obrázky.

Aranžérská dílna: klienti tvoří aranže z netradičních materiálů, ze sušených květin. V této dílně se také vyrábí svíčky ze včelího vosku.

Zahradnická dílna: tato dílna má na starosti údržbu zeleně v areálu celého Centra. Mají zde několik květinových záhonů, skalky, stromky a keře. Mimo sezónu, v zimě, spolupracují s aranžérskou dílnou, připravují vazby suchých květin.

Textilní a rákosová dílna: z této dílny vychází ručně tkané koberce, ubrusy, ubrousky, prostírání, ručně malované hedvábné šály.

Klienti zvládají i velmi náročné textilní techniky. V dílně se zpracovává i rákos orobinec.

Údržbářská dílna: klienti zabezpečují drobné opravy, úklidy, vše pro potřeby Centra. V dílnách dokážou vyrobit např. malou poličku, krmítko pro ptáčky.

Výrobky z těchto pracovních dílen je možno zakoupit v malém krámečku Centra, na vánočním a velikonočním jarmarku, prezentují se na různých výstavách. Klienti se nejprve začínají pod vedením terapeuta učit zpracovávat daný materiál, postupně přechází k nenáročným výrobkům, později zvládají vyrobit dokonalé výrobky nejen podle předlohy, ale i podle své fantazie.

Pro klienty, kterým jejich zdravotní stav nedovoluje pracovat v pracovních skupinách jsou k dispozici tzv. **denní skupiny**. V Centru jsou v současnosti 2, v každé je 15 klientů. Je to pro ně forma pracovní terapie, pracují s různými materiály. Program je pro každého klienta individuální podle jeho schopností a momentálního zdravotního stavu, stále se zde prolínají různé složky výchovy, cílem je stále udržovat již získané schopnosti, i se snažit nové naučit.

3.4.4 Cvičné byty a chráněné bydlení

Pro klienty, kteří se rozhodnou, že by mohli zkusit žít samostatně stejně jako jejich vrstevníci jsou připraveny dva cvičné byty. V každém bytě žijí čtyři klienti. Byt je stejný jako běžné byty, kuchyň, obývací pokoj, tři pokojíky, příslušenství. Ve všední den chodí klienti do zaměstnání, do pracovních dílen Centra, odpoledne se musí začít starat sami o chod své domácnosti. Sami chodí na nákup, vaří, musí si vyprat uklidit, vyžehlit. Učí se hospodařit s penězi, využívat svůj volný čas, umět za sebe správně rozhodnout v nejrůznějších situacích. Odborný dohled a pomoc zajišťuje vychovatelka, která má službu od 14 hodin do rána.

Pobyt na těchto cvičných bytech je stanoven jako dvouletý. Po dvou letech se klient může vrátit domů k rodičům, další možností je prodloužení pobytu, pokud se klient opravdu snaží, dělá pokroky. Pro ty nejúspěšnější, kteří se zvládnout o sebe samostatně postarat, je možnost bydlení v garsonkách. Této možnosti využívá 5 klientů. Individuální

pomoc a podporu podle potřeby zajistí vychovatel, konající službu ve cvičných bytech.

Tito klienti se účastní všech akcí Centra, o víkendech jezdí na výlety, v létě na společnou dovolenou.

3.4.5 Středisko poradenství

Středisko poradenství slouží nejen rodičům dětí, které využívají služeb Centra, ale nabízí pomoc všem rodinám se zdravotně postiženým dítětem.

Základní náplní střediska poradenství je:

- základní sociálně-právní poradenství- seznámení rodičů s druhem pomoci, které jim vzhledem k postižení mohou poskytnout obecné, městské úřady, zdravotní pojišťovny, různá další zařízení, tzn. poskytnout odkaz na kontaktní místa
- seznamování rodičů s novelami zákonů, se změnami v legislativě
- pomoc při řešení problémů vzniklých při jednání s úřady
- výběr a vyřizování žádostí o vhodné rehabilitační a kompenzační pomůcky hrazené zdravotními pojišťovnami (ve spolupráci s dětským neurologem a fyzioterapeuty)
- spolupráce s mělnickou firmou Patron-Bohemia, zajišťování reklamací a oprav těchto pomůcek
- práce s rodinou a dítětem pomocí programu portage – možnost práce v domácím prostředí
- půjčovna rehabilitačních pomůcek (chodítka, balóny, rovnovážné desky, plovací límec, rehabilitační válce a další)
- půjčovna odborných knih pro rodiče
- spolupráce na vydávání měsíčního zpravodaje Strípky
- Klub maminek-schůzky pro relaxaci, výměnu zkušeností s ostatními maminkami
- pomoc při zařazování dítěte do odpovídajícího zařízení
- vedení praxe studentů škol se sociálně-právním zaměřením

Středisko poradenství má v současné době v péči 101 klientů Centra a 50 klientů, kteří služeb střediska pravidelně využívají. Také úzce spolupracuje se Sdružením pro pomoc mentálně postiženým .

3.4.6 Sdružení pro pomoc mentálně postiženým

Okresní výbor Sdružení pro pomoc mentálně postiženým vznikl v Mladé Boleslavi v roce 1981 z iniciativy rodičů mentálně postižených dětí. Jeho činnost se stále rozrůstá. Úzce spolupracuje s Centrem a Domem dětí a mládeže v Mladé Boleslavi. Provozují společně zájmovou činnost-kroužek keramický, výtvarný, textilní, sportovní, hiporehabilitační, vaření, muzikoterapii, plavecký výcvik. Pro nejstarší děti pořádá každoročně kurzy tanečních. Pravidelně pořádá pro děti a jejich rodiče rehabilitační pobyt v přírodě, pro děti samotné hiporehabilitační tábor a lyžařský výcvik. Ve velké oblibě jsou i víkendové pobyty. Od roku 1999 se společně s Centrem podílí na vydávání zpravodaje pro mentálně postižené Strípky.

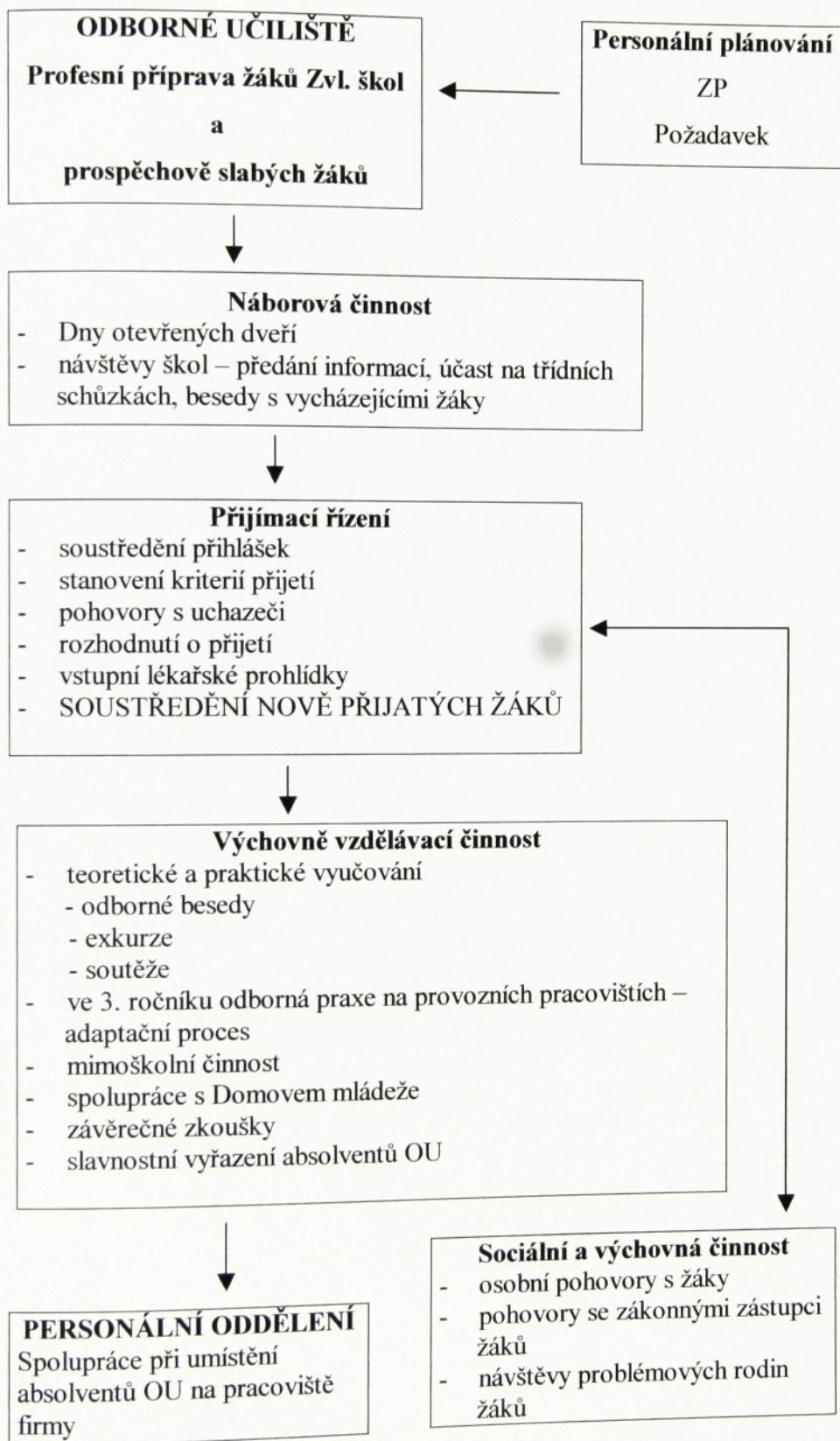
3.5 Odborné učiliště Škoda Auto a.s. Mladá Boleslav

Do soukromého odborného učiliště Škoda Auto a. s. Mladá Boleslav jsou přijímáni absolventi 9. ročníků zvláštních škol. Případně jsou přijímáni žáci s devítiletou docházkou v základní škole. Odborné učiliště (OU) nabízí odbornou přípravu v učebním oboru zaměřeném na automontážní práce. Příprava trvá 3 roky a je zakončena úspěšným vykonáním závěrečných zkoušek.

Do učebního oboru automontážní práce jsou přijímáni chlapci i děvčata. Každý rok se otvírají tři třídy po 16 učnících, ve školním roce 2003/04 se otevřely třídy dvě. Vychází se z potřeb závodu Škoda.

Odborné učiliště má připravenou pevnou koncepci pro nábor a přípravu žáků .

Tabulka 24: Nábor a příprava žáků OU Škoda Auto

Velké procento přijímaných žáků tvoří absolventi Zvláštní školy v Mladé Boleslavi a Zvláštní školy v Mnichově Hradišti tak jak vyplývá z šetření v těchto zařízeních, viz kapitola bakalářské práce 3.1 (tabulky 9 a 10) a 3.2.1 (tabulky 16, 17, 18).

Výuka probíhá v moderně a plně vybavených učebnách. Učební plány jsou upraveny, odborných předmětů je pět.

Charakteristika odborných předmětů:

Technologie: je jedním z hlavních odborných předmětů pro přípravu na budoucí povolání. Hlavní důraz je kladen na seznámení učňů se základními poznatky ručního zpracování kovů, montáže výrobků v dílně, práci s nástroji, měřidly, přípravky. Tento předmět je spojovacím článkem mezi odborným výcvikem a odbornými předměty.

Odborné kreslení: úkolem předmětu je vypěstovat u učňů požadovanou představivost a obrazotvornost, která umožní představu o výrobku, naučí čtení technických výkresů, dělat náčrty a vypracovávat technické výkresy jednoduchých strojírenských výrobků.

Strojírenská technologie: učni se naučí rozeznávat základní technické materiály používané ve strojírenské výrobě.

Stroje a zařízení: tento předmět seznamuje učně se základními částmi strojů, mechanismů, seznamují se s nejdůležitějšími součástkami strojů.

Výrobní systémy: úkolem je seznámit se základy výrobních systémů při montážních pracech, zapojení se do týmové práce.

Odborný výcvik je prováděn v dílenských prostorách s moderním technologickým vybavením. Po celé období odborného výcviku probíhá skupinová výuka pro maximální počet 8 žáků. Žáci se připravují v podmínkách montážních pracovišť interních a externích subjektů. Do interních subjektů patří montážní pracoviště Octavia a montážní pracoviště Fabia. Externí montážní pracoviště jsou v areálu závodu Škoda Auto, jsou to firmy Expert a SAS.

Žáci dostávají každý rok bezplatně pracovní oděv, pracovní boty a další nutné pracovní pomůcky. Jsou jim vypláceny měsíční odměny.

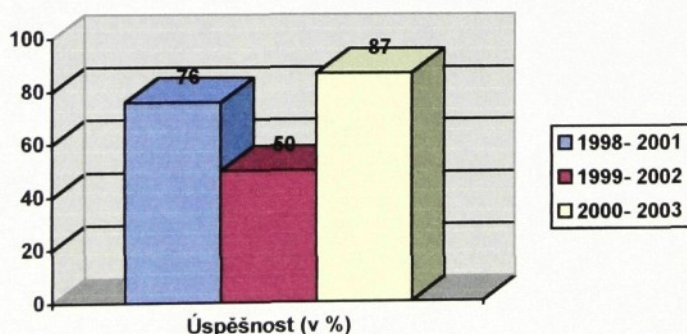
Profil absolventa: všichni úspěšní absolventi vyučení na tomto učilišti naleznou uplatnění v moderních provozech závodu. Úspěšný absolvent je ten, kdo získá výuční list, nemá téměř žádné absence po dobu učení v učilišti, je úspěšný po celou dobu studia, má bezproblémové chování. Každé čtvrtletí se provádí u učňů přehodnocování, které se musí hlásit personálnímu oddělení závodu Škoda.

Úspěšnost studia v OU: učni, kteří zde končí studium, protože nezvládají učivo, tvoří velmi nepatrné procento. Většinou musejí ukončit učni studium kvůli hrubému porušování vnitřního řádu (např. šikanování) nebo kvůli nezájmu o učení, proto mají absence.

Tabulka 25: Podíl absolventů k počtu přijatých žáků do tříletého učebního oboru automontážní práce

Studijní období	Počet přijatých žáků	Počet absolventů	Úspěšnost (v %)
1998- 2001	50	38	76 %
1999- 2002	40	20	50 %
2000- 2003	45	39	87 %

Graf 8: Podíl absolventů k počtu přijatých žáků do tříletého učebního oboru automontážní práce

Odborné učiliště nenavštěvují jen žáci bydlící v Mladé Boleslavi a okolí, ale z celé republiky. Pro ně je k dispozici domov mládeže. Zde je pro učně připravena i pestrá nabídka možností využití volného času. Učni mohou navštěvovat zájmové kroužky: vodácký, plavání, kuželky, kulturistika, sportovní hry, sálová kopaná, cyklistika, stolní tenis.

3.6 Odborné učiliště Hubálov

Odborné učiliště je součástí Středního odborného učiliště zemědělského. Tříletý učební obor, který odborné učiliště nabízí, je zaměřen na opravářské práce. Je určen pouze pro chlapce. Podmínkou je ukončení 9. ročníku zvláštní školy.

Celý učební obor je zaměřen především na opravy zemědělských strojů a zařízení a opravy silničních motorových vozidel. Absolvent se naučí provádět běžné opravy traktorů, motorových vozidel a dalších mechanizačních prostředků.

V prvním ročníku se žáci učí ručnímu zpracování kovů a dřeva, s využitím běžných dílenských zařízení. Od druhého ročníku se pod vedením mistrů odborné výchovy učí zvládnout běžné opravy, údržbu mechanizačních prostředků. **Ve druhém ročníku** může učeň získat bezplatně řidičské oprávnění k řízení traktoru a malých motocyklů. Podle svých schopností pak může pokračovat ve výcviku v řízení motorových vozidel skupin A, B, C. V tomto ročníku organizuje odborné učiliště pro vybrané zájemce kurz k doplnění základního vzdělání. Absolventi kurzu pak mohou požádat o přijetí do druhého ročníku učebních oborů SOU a vyučit se ve stejném učilišti např. automechanikem. **Ve třetím ročníku** se učni naučí obsluze obráběcích strojů. Mají možnost absolvovat kurzy svařování. Tato doplňková kvalifikace zvyšuje uplatnění absolventů na trhu práce.

Kapacita odborného učiliště je 84 žáků, celkem 6 tříd, tzn. 14 žáků ve třídě. Nyní bývá ve třídě po 16 žácích, na odbornou praxi jsou rozděleni do skupin po 8 žácích. Každý školní rok se otvírají dvě třídy. O učební obor opravářské práce je velký zájem, velké procento tvoří děti ze Zvláštní školy z Mnichova Hradiště a ze Zvláštní školy v Mladé Boleslavi.. (viz tabulky 9, 10, 16, 17, 18).

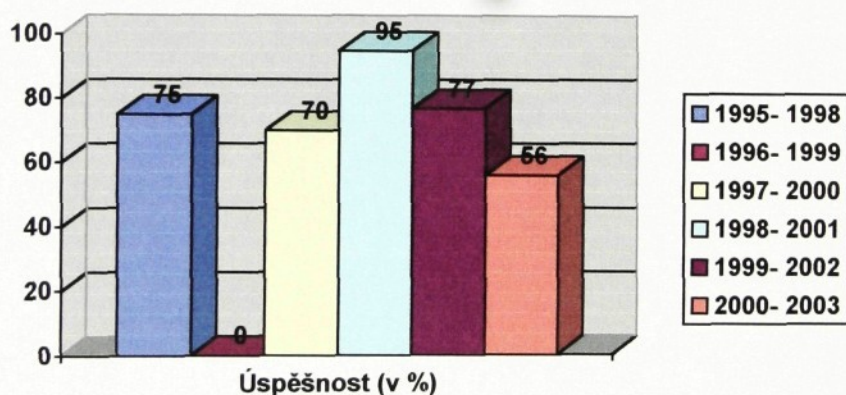
Po absolvování odborného učiliště a získání výučního listu nacházejí absolventi uplatnění v zemědělství při obsluze a opravách zemědělských mechanizačních prostředků, dále jako řidiči z povolání, údržbáři, svářeči, strojní a stavební zámečníci. Uplatnění nachází vždy 90-

95% absolventů, toto odborné učiliště patří k učilištím s nejmenším počtem nezaměstnaných absolventů. Velký zájem je o absolventy v zemědělských družstvech, kde také vykonávají učni část praxe jako ve svých školních závodech.

Tabulka 26: Podíl absolventů k počtu přijatých žáků do tříletého učebního oboru opravářské práce

Studijní období	Počet přijatých žáků	Počet absolventů	Úspěšnost (v %)
1995- 1998	28	21	75 %
1996- 1999	učební obor neotevřen		0 %
1997- 2000	37	26	70 %
1998- 2001	43	41	95 %
1999- 2002	47	36	77 %
2000- 2003	43	24	56 %

Graf 9: Podíl absolventů k počtu přijatých žáků do tříletého učebního oboru opravářské práce

Nejvíce žáků nedokončí studium pro porušování kázně, neomluvené absence, pro nezájem o obor. Je to i tím, že pro některé žáky je toto odborné učiliště „nouzové řešení“, pokud nejsou jinam přijati. O zvoleném oboru nemají představu, nevyužijí ani možnosti odborné učiliště navštívit. Většinou odchází z učiliště během prvního ročníku, spíše v prvním pololetí.

I toto odborné učiliště má svůj **domov mládeže**. Zde mají žáci možnost vyžití v kroužcích kopané, sportovních her, posilování, počítačů, vaření i výuce v řízení malých motocyklů. Pro žáky jsou organizovány

návštěvy plaveckého bazénu, kina, zájezdy na výstavy, hokejová utkání, výlety do okolí. Někteří žáci se účastní dobrovolných brigád v ovocnářské školce v Klášteře Hradišti nad Jizerou a v Zemědělském družstvu Loukovec.

3.7 Občanské sdružení FOKUS v Mladé Boleslavi

Fokus, občanské sdružení pro péči o duševně nemocné, byl v Mladé Boleslavi založen koncem roku 1992. Zabývá se pracovní a sociální rehabilitací klientů s psychiatrickou diagnózou-převážně psychózou. V ojedinělých případech zaměstnává klienty s mentální retardací. V současné době je v chráněných dílnách Fokusu zaměstnáno 50 klientů, z toho je 5 klientů s mentální retardací.

Sdružení Fokus provozuje 3 chráněné dílny a 1 dílnu bazální a diagnostickou. Dílny slouží pro pracovní rehabilitaci a také pro dlouhodobou chráněnou práci. Klienti si zde mohou obnovit a zlepšit pracovní dovednosti, schopnost komunikace s ostatními lidmi, posílit si sebevědomí. Část klientů přichází do dílen s cílem připravit se na práci v běžných podmínkách, ostatní se snaží nalézt přes tolerantní společenství cestu ze své samoty.

Několikaletá zkušenost ukazuje, že klienti zařazení do chráněné práce vyžadují přibližně 20% odborné psychiatrické péče ve srovnání s obdobím před svým zařazením do chráněné práce. Toto se týká i klientů s mentální retardací.

3.7.1 Chráněné dílny

Chráněné dílny zvyšují kvalitu života klientů, poskytují pracovní rehabilitaci a kvalitní sociální zázemí a přispívají tak ke zlepšení stability jejich duševního života.

Zahradnická dílna

Dílna je rozdělena na pracovní skupiny, které pracují na zakázkách jednodušších zahradnických a úklidových prací. Pro tyto práce je dílna

plně vybavena vlastní technikou. Mezi pravidelné zakázky patří např. péče o zeleň v prostorách firmy Schedl Automotive Systems, údržba městského parku v Kosmonosích, úprava keřů pro Městské divadlo Mladá Boleslav. Dosud sloužila tato dílna jako diagnostická dílna pro část nově přijímaných klientů. V této dílně je 1 klient s mentální retardací.

Knihařská dílna

Pro vyšší nároky na přesnost práce slouží tato chráněná dílna zejména klientům v lepším klinickém stavu. Výrobním programem je téměř celý sortiment knihařských prací, pasparty, vazby, desky, šanony, výrobky z kartonáže. Vedoucím této dílny je vzhledem k náročnosti vyučený knihař. Není zde žádný klient s mentální retardací.

Chráněná dílna- zámek a klášter Mnichovo Hradiště

Tato dílna vznikla v roce 1995. Její původní náplní byla péče o zámecký park a úklid zámku. Z finančních důvodů se v této zakázce nemůže v současné době pokračovat. Klienti se věnují pomocným stavebním pracím při opravách kláštera, který je využíván jako ubytovna. Náplní dílny je zajišťování provozu ubytovny, její servis. V této chráněné dílně jsou 4 klienti s mentální retardací.

Bazální a diagnostická chráněná dílna

Tato dílna slouží nově přichozím klientům, kteří si v ní mohou ověřit své pracovní, komunikační a sociální dovednosti a rozhodnout se pro nejvhodnější typ dalšího rehabilitačního pobytu. Funguje jako bazální článek programu pracovní rehabilitace. Umožňuje komplexní vstupní diagnostiku pracovních dovedností a handicapu. Po absolvování krátkodobé rehabilitace v diagnostické dílně budou moci klienti využívat dalších forem pracovní rehabilitace. V této dílně není žádný klient s mentální retardací, nebude se ani přijímat, protože záměr Fokusu je péče o duševně nemocné psychózou.

Klienti v chráněných dílnách mají pracovní službu, za jejich práci jim je poskytována odměna. Pracovní doba je 4 hodiny, v knihařské dílně je individuální, někteří klienti mají pracovní dobu 6 hodin denně.

3.7.2 Další služby pro klienty Fokusu

Občanské sdružení Fokus nabízí svým klientům kromě možnosti chráněné práce další služby:

Podporované zaměstnání – po odhadu míry pracovního a sociálního handicapu v chráněné dílně se pokouší Fokus vyhledat nebo jednáním se zaměstnavateli vytvořit běžné pracovní místo v komunitě, které odpovídá jeho možnostem. V tomto místě je klient podporován terapeutem, který pomáhá zvládat nároky nového místa. Bohužel se zaměstnání s podporou podařilo sehnat vždy jen na krátkou dobu. Pouze jednou to byla možnost pro klienta s mentální retardací. Pomáhal pracovat v recepci Domu s pečovatelskou službou v Mladé Boleslavi. Po uplynutí zkušební doby s ním další pracovní poměr nebyl sepsán.

Podpora v bydlení – jde o systematickou pomoc, podporu a trénink dovedností potřebných k samostatnému bydlení klientům buď v jejich vlastních bytech nebo v garsoniéře, kterou na zkušební dobu zapůjčuje klientovi město. Pokud klient během zkušební doby zvládne problémy spojené se samostatným bydlením, je mu byt poskytnut do trvalého užívání. Pomoc a podpora ze strany pracovníků může trvat i nadále, pokud to klient potřebuje. Tato služba není klienty s mentální retardací využívána, všech 5 klientů žije ve společné domácnosti se svými rodiči.

Dům na půl cesty – v prosinci 2003 se po mnoha letech úsilí podařilo otevřít chráněné bydlení pro 8 klientů. Program je určen zejména pro klienty po dlouhodobých nebo opakovaných hospitalizacích. Během maximálně dvouletého pobytu v chráněném bydlení mají možnost obnovit si dovednosti potřebné pro samostatný život. Tato služba není také využívána klienty s mentální retardací.

Nácvik sociálních dovedností – tento program je zaměřený na nácvik komunikačních dovedností, vaření, hospodaření s financemi, individuálně podle potřeb klienta. Tato služba původně vycházela hlavně z potřeb klientů s mentální retardací.

Rehabilitační pobyty – sdružení pořádá každoročně několik pobytových akcí v ČR, většinou ve spolupráci s ostatními sdruženími

Fokus, které jim umožňuje setkávání klientů z různých regionů. Těchto pobytů využívá pouze 1 klient s mentální retardací.

Sociální a právní poradenství – sociální servis poskytovaný sdružením se neomezuje na sociální a právní poradenství v otázkách sociálních dávek, žádostí o přidělení bytu a podobně. Často zahrnuje též pomoc klientovi při jednání s institucemi či jeho zastupování a zprostředkování či zajištění praktické pomoci, např. při stěhování, malování bytu apod. Tuto službu klienti s mentální retardací velmi často užívají, hlavně při jednání s institucemi, při doprovodu před posudkovou komisí na OSSZ.

3.8 Ústav sociální péče „Domov pod skalami“ Kurovodice

Hlavním účelem Ústavu sociální péče (ÚSP) „Domov pod skalami“ je poskytování komplexní péče lidem s mentálním postižením. Celoroční pobyt je poskytován mládeži od 16 let, dospělým mužům a ženám s mentálním postižením v pásmu lehké, střední a těžké mentální retardace, mohou být přijati žadatelé skombinovanými vadami. Nemohou být přijati žadatelé, jejichž zdravotní stav vyžaduje léčení a ošetřování v lůžkovém zdravotnickém zařízení.

V letech 1993 –1995 proběhla celková rekonstrukce starého objektu, který byl značně nevyhovující. V současné nově zrekonstruované budově je péče založena na rodinném principu, tzn.rodinné buňky pro maximálně 12 klientů. Rodinné buňky jsou smíšené, pro 84 klientů, pro 10 klientů bylo vybudováno cvičné chráněné bydlení. V buňkách jsou klienti zařazeni podle stupně postižení, klade se důraz na dobré vzájemné osobní vztahy. Tři z buněk jsou koncipovány pro obyvatele s těžkým a hlubokým mentálním postižením, s kombinovanými vadami. Jedna tato buňka je zcela bezbariérová. Jedna buňka, rovněž rodinného typu, slouží předem připraveným klientům jako cvičné chráněné bydlení. Organizace má v dlouhodobém plánu dalšího rozvoje ústavu zahrnutou výstavbu chráněného bydlení, formou malometrážních bytů. Kapacita ústavu by se

tím rozšířila na 104 klientů. Současný počet klientů dosáhl počtu 97, z toho 24 žen. Věkový průměr klientů dosahuje k 31. 12. 2003 50 let, v současné době nepřesahuje žádný z klientů věkovou hranici 85 let.

3.8.1 Pracovně výchovná činnost

Výchovná činnost, pracovní terapie, pracovní výchova, pracovní rehabilitace a aktivace klientů jsou činnosti, které se od sebe nedají oddělit, stále se prolínají a překrývají. Platí zde zásada individuálního přístupu ke každému klientovi s cílem rozvíjet jeho zachované schopnosti a předpoklady, upevňovat vůli, rozvíjet zájmy. K individuálnímu přístupu patří i přidělování individuálních úkolů s ohledem na postižení, schopnosti, zdravotní stav, výkonnost, unavitelnost. Vychovatel v rámci možností uplatňuje optimální nároky a požadavky, které podle potřeby postupně zvyšuje, klienty k pracovní činnosti nenutí, snaží se je motivovat. Všechny formy pracovní činnosti probíhají především v dopoledních hodinách v prostorách k tomu určených, v pracovních dílnách „střediska pracovní terapie“.

3.8.2 Pracovní terapie

Zahradnické dílny – v ÚSP jsou 2 skupiny klientů, které vykonávají pracovní terapii v zahradě. V každé skupině je 12 klientů. První skupinu tvoří klienti, kteří zvládají i samostatnou práci na zahradě. Vykonávají práci, pro kterou je potřebná schopnost jemné motoriky, hlavně ve skleníku. Druhou skupinu tvoří klienti, kteří zvládají práci sice fyzicky náročnější, ale nezvládají naopak tu, která vyžaduje pečlivost, přesnost, jemnou motoriku. Tato skupina připravuje nové záhony, pomáhá při okopávání brambor. Práci s nimi vykonává instruktor pracovní výchovy, její náplň probíhá podle doporučení zahradníka. Všechna zelenina, brambory, ovoce, které klienti pomáhají pěstovat slouží pro potřeby ústavu. V případě nepříznivého počasí, v období zimy, pomáhají tito klienti při úklidu areálu, jsou ve skladu zeleniny, třídí ji a připravují pro ústavní kuchyni. Ve svatodušním období zhotovují svatodušní věnce, v předvánočním období adventní věnce a vánoční svícny. Pracovní doba je od 8 do 12.30 hodin. Někteří klienti přicházejí na pracovní terapii i

odpoledne od 14 do 15.30 hodin, je to individuálně určené podle ordinace lékaře.

Nepravidelně je utvořena ještě jedna skupina klientů, kteří spolupracují se zahradníkem, vykonávají odbornější práci na zahradě, ve skleníku.

Pracovní dílna – „šroubárna“ – tato pracovní dílna působí příležitostně, dostávají nepravidelné zakázky ze šroubáren v Turnově. Klienti s pomocí pracovního terapeuta pomáhají přebírat šrouby, vyřazovat nekvalitní, tzv.zmetky. V této dílně je 10 klientů. Pokud nemají zakázku, přecházejí jednotlivě do ostatních pracovních dílen. Tyto nepravidelné zakázky fungují pro tuto dílnu několik let.

Údržbářské práce – zde pracují 4 klienti společně s údržbářem, pomáhají při zajišťování provozu ústavu, provádějí drobné opravy.

Řemeslná dílna – v této dílně vyrábějí klienti pomocí různých výtvarných a řemeslných technik různé ozdobné a dárkové předměty, které se využívají k prezentaci ústavu, pro výzdobu ústavu, jako dárky pro klienty a jejich rodiče. Tvoří výrobky z papíru, textilu, modelovací hmoty, ručně malují na hedvábí, tkají na tkalcovském stavu. Do této dílny dochází 10 klientů, někteří přicházejí i v odpoledních hodinách. Tato dílna se využívá v odpoledních hodinách pro zájmovou činnost klientů.

Výtvarná dílna – do této dílny přicházejí klienti, kteří nemohou mít uplatnění v ostatních dílnách pracovní terapie. Pro své postižení, zdravotní stav náročnější práci nezvládají. Pracovní terapeutka zde připravuje činnost pro jednotlivé klienty podle jejich schopností. Klienti zde malují, pracují s různým přírodním materiálem, zvládají jednodušší výtvarné techniky. I tato dílna je v odpoledních hodinách využívána pro zájmovou činnost.

V prostoru pracovních dílen je i větší klubovna. Té využívají pro své potřeby klienti, kteří nemohou vzhledem ke svému postižení docházet na pracovní terapii. Z rodinné buňky 5 a 6 jsou zde tito klienti dvakrát týdně, z rodinné buňky 7 jednou týdně. Zde mají možnost využít větší prostor pro různé pohybové terapie, je zde i tělocvična. V ostatní dny připravuje pro tyto klienty individuální program vychovatelka z jejich rodinné buňky, uzpůsobuje aktivity jejich zálibám a schopnostem.

Pracovní podmínky žáků jsou v dané škole velmi dobré, modernizované, vybavené moderními technickými prostředky. Vzhledem k tomu, že žáci jsou velmi motivováni, je možné jim nabídnout různé pracovní podmínky. Důležitou roli v tomto směru hrají učitelé. Ti by měli být schopni studentům poskytnout různé pracovní podmínky. Dále by měli být schopni studentům poskytnout různé pracovní podmínky. Dále by měli být schopni studentům poskytnout různé pracovní podmínky.

Pracovní podmínky žáků jsou v dané škole velmi dobré, modernizované, vybavené moderními technickými prostředky. Vzhledem k tomu, že žáci jsou velmi motivováni, je možné jim nabídnout různé pracovní podmínky. Důležitou roli v tomto směru hrají učitelé. Ti by měli být schopni studentům poskytnout různé pracovní podmínky. Dále by měli být schopni studentům poskytnout různé pracovní podmínky.

Pro účely se jednalo o různé podmínky, které jsou velmi dobré, modernizované, vybavené moderními technickými prostředky. Vzhledem k tomu, že žáci jsou velmi motivováni, je možné jim nabídnout různé pracovní podmínky.

4. Možnosti pracovního uplatnění mentálně postižených v regionu Mladá Boleslav

Pro účely této zprávy bylo provedeno na Úřadu práce (ÚP) v Mladé Boleslavi průzkumy a poradenské služby pro volbu povolání (19). To také vyžaduje pro účely této zprávy. Průběh otevřených oborů v Mladé Boleslavi a odbornosti regionu pro absolventy zvláštních škol. Základní poskytování informací a skupinové poradenství, které souvisí s volbou povolání a jejich následným uplatněním v práci. Kapacity základní práce: 1111 a 1111 namozem, do kterých odborných učilišť v regionu byly absolventi zvláštních škol odcházejí. Z dalších šetření v těchto odborných učilištích lze říci, že možnost zůstat, že jejich absolventi nacházejí pracovní uplatnění. Nejvíce nacházejí uplatnění ve svých školních zvyklostech.

Problematická je možnost pracovního uplatnění absolventů zvláštních škol, kteří si nepodávají nikam přihlášku, jsou přijati do odborných učilišť, ale v září do něho nenastoupí nebo do odborného učiliště nastoupí, ale během prvního pololetí odchází. Tato zmíněná skupina mladistvých je zaevidována na úřadě práce. Ze šetření na Úřadě práce v Mladé Boleslavi není ale možné přesně vyčíslit počet nezaměstnaných s mentálním postižením. Pro statistické údaje počtu nezaměstnaných nelze z hlediska diskriminace evidovat zvlášť počet mentálně postižených. Zde bylo možné zjistit, že v počtu nezaměstnaných mladistvých, je určité procento absolventů zvláštních škol. V průměru se měsíčně eviduje asi 60 – 70 mladistvých uchazečů o zaměstnání a z toho je asi jedna třetina žáků ze zvláštních škol. Rekvalifikační kurzy pro tuto skupinu mladistvých nelze uskutečnit, protože jí totiž nepředcházela žádná kvalifikace. IPS udává, že několikrát byla uskutečněna specifická rekvalifikace pro mladistvé, kdy se vycházelo z žádostí zaměstnavatelů, ale pro nezájem a neochotu těchto mladistvých tato rekvalifikace dokončena nebyla.

Někteří lidé s mentálním postižením, kteří mají částečný invalidní důchod, jsou zařazeni v evidenci ÚP mezi uchazeči o zaměstnání se změněnou pracovní schopností (ZPS). Jak už bylo výše v této kapitole zmíněno, z diskriminačních důvodů nelze uvádět jejich počet. Zde jsme měli možnost zjistit, že v evidenci ÚP v Mladé Boleslavi je asi 14% uchazečů se ZPS. Tento počet má stále vzrůstající tendenci. V roce 2003 bylo v evidenci 417 osob se ZPS, ve stejném roce pro ně byla evidována 3 vhodná místa, nabídka pracovních příležitostí se nezvyšuje. Z tohoto celkového počtu uchazečů se ZPS se eviduje déle než 12 měsíců 185 uchazečů, déle než 24 měsíců se eviduje 85 uchazečů (stav v roce 2003).

Chráněné dílny a chráněná pracoviště, která mají tento statut ze zákona, pro mentálně postižené v regionu Mladá Boleslav vytvořena nejsou. Několik lidí s mentálním postižením našla své uplatnění v chráněných dílnách Občanského sdružení Fokus, viz kapitola 3.7.

Pracovní uplatnění nacházejí někteří mentálně postižení v pracovních dílnách Centra pro zdravotně postižené, viz kapitola 3.4.3.

Klienti Ústavu sociální péče v Kurovodicích mají pro potřeby pracovního uplatnění k dispozici pracovní dílny v tomto zařízení.

5 Shrnutí výsledků praktické části

Cílem této bakalářské práce bylo posoudit problematiku mentálně retardovaných v regionu Mladá Boleslav, vytvořit přehled systému výchovy a vzdělávání těchto postižených a nastínit možnosti jejich pracovního uplatnění.

Pro potřeby bakalářské práce proběhlo šetření ve Zvláštní škole interní v Mladé Boleslavi, v Pomocné škole v Mladé Boleslavi, v Centru pro zdravotně postižené v Mladé Boleslavi, v Pomocné škole pro žáky s více vadami v Mladé Boleslavi, ve Zvláštní škole v Mnichově Hradišti, v Odborném učilišti Škoda Auto a.s. Mladá Boleslav, v Odborném učilišti v Hubálově a v Ústavu sociální péče „Dům pod skalami“ v Kurovodicích. Byla zde využita i spolupráce Informačního a poradenského střediska pro volbu povolání při Úřadu práce v Mladé Boleslavi. Zde vůbec byla možnost získat cenné údaje pro tuto bakalářskou práci. Šetřením v těchto zařízeních bylo možno utvořit přehled systému vzdělávání mentálně postižených v regionu Mladá Boleslav.

Problématictější bylo zjistit možnosti pracovního uplatnění mentálně postižených v regionu Mladá Boleslav. Spíše to, kolik mentálně postižených pracovní uplatnění ve zkusmaném regionu nenachází. Vzhledem k diskriminačnímu náhledu evidence mentálně postižených, není ani možno zjistit, zda opravdu všichni takto postižení jedinci mají zaplacenou veškerou nákladovou péči, resp. celou zdravotní péči. Při šetření se vycházelo ze statistických údajů, které vlivem malého vzorku mohla poskytnout.

Závěrem je třeba jen říci, že se jedná o mladší věk, kteří se po skončení základní školy nacházejí ve školské péči, a kterým by jistě měli i vznést jako pracovní skupinu, která by byla schopna. Zvláštní škola, to také dostaneš odlišit, neboť některé školské skupiny jsou určité.

vadami v Mladé Boleslavi. V současné době nemohou vyhovět několika žádostím o umístění, již dlouhodobě se v této škole snaží kapacitu zvýšit, ale z finančních důvodů to stále nelze realizovat. Tento první předpoklad nelze tedy jednoznačně potvrdit.

U druhého předpokladu se domníváme, že na základě vzdělávacích příležitostí není v regionu Mladá Boleslav větší možnost pracovního uplatnění pro mentálně retardované. V kapitole bakalářské práce 4 je proveden výčet možností pracovního uplatnění mentálně postižených ve zkoumaném regionu. Z tohoto výčtu možností můžeme potvrdit druhý předpoklad, v regionu Mladá Boleslav nemají mentálně postižení větší možnost adekvátního uplatnění. Tato situace se zde jeví jako dlouhodobě neměnná.

6 Doporučení ke zlepšení stávající situace

Od devadesátých let 20. století se začíná více zdůrazňovat význam osobnosti každého člověka s postižením. Tvoří se koncepce speciálních potřeb, služeb a podpor, lidem s postižením jsou legislativně přiznávána práva na plnohodnotný a důstojný život ve společnosti. Zdůrazňuje se postupná integrace služeb speciálního školství do školství běžného typu. Tato integrace má svůj nesporný význam, ale za současných školských podmínek (finanční a materiální vybavení, personální zajištění) by mohla být, hlavně pro děti s mentálním postižením, velkou zátěží. Větší pozornost by se měla v současné době spíše zaměřit na profesní uplatnění jedinců s mentálním postižením. Chybí návaznost pracovního uplatnění na síť speciálního školství.

Naše společnost není ještě dokonale připravená na to, že může lidi s postižením zaměstnávat. Stále chybí motivace zaměstnavatelů, aby zaměstnávali lidi s mentálním postižením. Pro mnohé zaměstnavatele není ani motivující finanční částka, kterou může úřad práce poskytnout při vytvoření chráněného místa. Mnozí zaměstnavatelé volí raději finanční postih, než by zaměstnali spoluobčany s postižením. Zde by bylo vhodné učinit ze strany úřadů práce další „motivující nabídky“ pro

zaměstnavatele při vytvoření pracovních míst pro lidi s mentálním postižením. Jako asistenti, pracovní terapeuti by se zde mohli uplatnit někteří evidovaní žadatelé o zaměstnání, kteří splňují potřebnou kvalifikaci, i na jejich mzdy by dostával zaměstnavatel určitou dotaci z úřadu práce.

Na druhé straně by měla být větší kontrola při přidělování prostředků na vytvoření chráněných míst, aby zde nedocházelo ke zneužívání.

Mnohé obce by mohly nabídnout pracovní uplatnění pro lidi s mentálním postižením při **veřejně prospěšných pracích**. Jedinci s tímto postižením mají trpělivost, ze své vykonané práce mají radost. Mohli by pomáhat s údržbou veřejných prostranství, parků, dětských hřišť. Jako pracovní asistenti by zde opět mohli najít uplatnění někteří nezaměstnaní spoluobčané, kteří by měli k této práci potřebné předpoklady a kvalifikaci. I na takto vytvořená místa by úřad práce mohl poskytnout obci finanční dotaci.

Dalším doporučením ke zlepšení situace pro lidi s mentálním postižením by měla být větší **podpora při vytváření občanských sdružení** (OS). Některá občanská sdružení vznikají jako „jediné východisko“, jak uspokojit specifické potřeby lidí s postižením. Stále u nás není pochopení a podpora pro tato svépomocná sdružení. Někdy se stává, že OS vytvoří rodiče nebo příbuzní postiženého, kteří tím pomůžou i dalším rodinám se stejným problémem. Tato OS jsou z větší části závislá na dotacích, protože je velmi těžké najít pro chráněné dílny takový výrobní program, aby si tyto dílny mohly na svůj provoz zajistit dostačující finanční částku.

Ale i při těchto dotacích jsou tyto investice návratné, lidé s postižením by nemuseli být jen pasivními příjemci sociálních dávek. Opět by zde mohli najít uplatnění jako pracovní terapeuti nebo osobní asistenti lidé bez zaměstnání, evidovaní na úřadu práce.

Na koho se úplně zapomíná, je **rodina** dítěte s mentálním postižením. I v této oblasti by bylo velmi nutné situaci zlepšit. Matky dětí s postižením nemohou chodit do zaměstnání, žádný zaměstnavatel nemá zájem zaměstnávat ženu na zkrácený úvazek, nebo umožnit pružnou

pracovní dobu. Rodiny jsou závislé na sociálních dávkách, které potřeby dítěte s postižením nemohou nikdy pokrýt. Některé rodiny ani neví, na jaké dávky mají nárok, na koho se obrátit v případě pomoci. Zde by bylo na místě mít možnost využívat služeb terénního sociálního pracovníka, bohužel z finančních důvodů je těchto služeb velmi málo. I dotace na vytvoření míst terénních pracovníků ve větších obcích by rozhodně splnily svůj účel. A v této již „moderní době“ bychom mohli konečně říct, že je v naší společnosti utvořena nabídka sociální pomoci opravdu všem lidem s postižením.

7 Závěr

„Ať už má člověk postižení jakéhokoli druhu, vždy se najde mnoho možností, jak mu pomoci.“

Susan Kerrová

Dítě s mentálním postižením je sociální bytost, proto stejně jako kdokoli jiný potřebuje sociální kontakty. O integraci lidí s mentálním postižením bylo již mnoho napsáno, podstatně méně ale realizováno. Integrace by mělo být překonání nepřírozeného oddělení lidí s mentálním postižením od světa zdravých lidí. Lidé s mentálním postižením jsou svým handicapem mnohem více než všechny ostatní skupiny občanů se zdravotním postižením omezeni ve svých možnostech účastnit se života společnosti na stejné úrovni jako ostatní. Mají závažné problémy při získávání informací, v komunikaci, ve vzdělávání, ale i v péči o své základní lidské potřeby. Hlavně lidé s těžšími formami postižení budou vždy závislí na péči jiné osoby. Naštěstí už dnes velká řada mentálně retardovaných nemusí být intervenována za zdmi ústavů, i když ústavní péči nelze kritizovat, v některých případech má své opodstatnění.

Cílem integrace je umožnit postiženým lidem žít uvnitř lidské společnosti, a ne na jejím okraji, tak jak to bylo doposud běžné. I postižení lidé by měli žít poměrně normálním životem, podobně jako jejich

nepostižení spoluobčané. Mohou chodit do školy, v dospělosti do zaměstnání, mít své přátele, koníčky a zájmy.

Můžeme zde říci, že v současné době už i u nás funguje, stejně tak jako v okolních zemích, rozvinutá síť speciálních škol. Této nabídky mají možnost využít děti nejen s lehkým a středním, ale i s těžkým mentálním postižením. Jediné, co ještě stále je nedostačující, je návaznost na možnosti pracovního uplatnění pro mentálně postižené. Po roce 1989 se objevilo několik občanských sdružení, které nabízejí příležitost pracovního uplatnění v chráněných dílnách. Některá mají i možnost návaznosti podporovaného zaměstnání. Bohužel kapacitně to je stále nedostačující. Větší možnost pracovního uplatnění nacházejí mentálně postižení pouze ve větších městech.

Tato bakalářská práce se zabývala problematikou vzdělávání a pracovního uplatnění mentálně postižených v regionu Mladá Boleslav. Mohli jsme zjistit, že možnosti speciálního vzdělávání v tomto regionu jsou v disproporci vůči nedostačující nabídce následného přiměřeného pracovního uplatnění pro lidi s mentálním postižením.

8 Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

1. KUBÍČOVÁ, Zdeňka, KUBÍČE, Jiří. *Máme mnoho společného*. Praha: Tech – Market, 1997.
2. LANGER, Stanislav. *Mentální retardace*. Hradec Králové: Kotva, 1990. ISBN 80-900254-0-0
3. MALÁ, Eva. *Mentální retardace*. In.: Dětská a adolescentní psychiatrie. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-472-9
4. NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. 1. vydání Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-197-5

5. NOVOSAD, Libor, NOVOSADOVÁ, Marcela. *Ucelená rehabilitace lidí se zdravotním, zejména somatickým postižením*. Liberec: TUL, 2000. ISBN 80-7083-383-1
6. NOVOSAD, Libor. *Základy teorie a metod sociální práce*. Liberec: TUL, 2002.
7. NOVOSAD, Libor. *Některé aspekty socializace lidí se zdravotním postižením*. Liberec: TUL, 1997. ISBN 80-86114-15-5
8. NOVOTNÁ, Marie, KREMLÍČKOVÁ, Marta. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Praha: SPN, 1997. ISBN 80-85937-60-3
9. PACHTOVÁ, Marie, SKVRČKOVÁ, Jaroslava, NOVÁK, Pavel. *Pracovní rehabilitace*. Praha: Fokus, 1999.
10. PUESCHEL, Siegfried. *Downův syndrom pro lepší budoucnost*. Praha: Tech – Market, 1997. ISBN 80-86114-15-5
11. SOVÁK, Miloš. *Nárys speciální pedagogiky*. 6. vydání Praha: SPN, 1983.
12. ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace*. 1. vydání Praha: Portál, 2000. ISBN 80-71-78-506-7
13. ŠVARCOVÁ, Iva. *Příprava mládeže s těžším mentálním postižením na trhu práce*. Praha: Tech – Market, 1996. ISBN 80-86114-06-6
14. ŠVARCOVÁ, Iva. *Vzdělávací program pomocné školy*. Praha: Septima, 1997.
15. TEPLÁ, Marta. *Náměty pro vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením*. Praha: Tech – Market, 2001. ISBN 80-86114-39-02
16. TEPLÁ, Marta. *Pomocné školy*. Praha: Tech – Market, 1997. ISBN 80-86114-06-6
17. TEPLÁ, Marta. *Přípravný stupeň pomocné školy*. Praha: Tech – Market, 1999. ISBN 80-86114-28-7
18. ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-69-9
19. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vydání Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-678-0
20. VÁGNEROVÁ, Marie. *Mentální retardace*. In.: *Dětská klinická psychologie*. Praha: Avicentrum. 1991. ISBN 80-201-0131-4

21. VÁGNEROVÁ, Marie. HADJ- MOUSSOVÁ, Zuzana, ŠTECH, Stanislav. *Psychologie handicapu*. Praha: UK, 1992. ISBN 80-7066-582-3

Slovníky

22. HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vydání Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X
23. PRŮCHA, VALTEROVÁ, MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 2. vydání Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1

Časopisecká studie

24. JANOTOVÁ, D. *Mentální retardace – nemoc nebo osud?* In.: Časopis lékařů českých, 2002, 141, č. 10, s. 327.
25. NOVOSAD, Libor. *Člověk s mentálním postižením v současném světě z pohledu profesionální osobní asistence*. In.: Speciální pedagogika, 2001, č. 1, s. 37 – 39.
26. OHRTOVÁ, Božena. *O hodnotě vzdělávání dětí s mentálním postižením*. In.: Speciální pedagogika, 2001, č. 1, s. 57 – 59.
27. ŠVARCOVÁ, Iva. *Dva důležité dokumenty o vzdělávání dětí, mládeže a dospělých lidí s mentálním postižením*. In.: Zpravodaj Asociace ústavů sociální péče České republiky, 2003, roč. 5, č. 4, s. 2 – 3.
28. ZAHRADNÍKOVÁ, Marcela. *Poznatky z experimentálního ověřování individuální integrace žáků s mentální postižením do běžných základních škol*. In.: Speciální pedagogika, 2002, č. 3, s. 210 – 212.

Metodika

29. *Podporované zaměstnání*. Občanské sdružení Rytmus. Praha, 1999.
30. *Co byste měli vědět o integraci a nevíte, koho se zeptat*. Občanské sdružení Rytmus. Praha, 2003.

Elektronický zdroj informací

31. <http://www.mameotevreno.cz/dobromysl.htm>

32. <http://www.rytmus.org>

9 Seznam příloh

Příloha 1: Deklarace o právech mentálně postižených osob, vyhlášená na Valném shromáždění Organizace spojených národů dne 20. prosince 1971

Příloha 2: Současná nabídka výchovně vzdělávacích možností pro osoby s mentálním postižením (Teplá, 1997)

Příloha 3: Charakteristika učebního oboru 23 – 64 – E strojněmontážní práce, 003 automontážní práce

Příloha 4: Charakteristika učebního oboru 45-91-2 opravářské práce (vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky dne 28.6.1995, č.j. 18274/95-24 s platností od 1. září 1995)

Příloha 5: Centrum pro zdravotně postižené v Mladé Boleslavi (pracovní dílny)

Příloha 6: Občanské sdružení Fokus v Mladé Boleslavi (chráněné dílny)

Příloha 1:

Deklarace o právech mentálně postižených osob, vyhlášená na Valném shromáždění Organizace spojených národů dne 20. prosince 1971

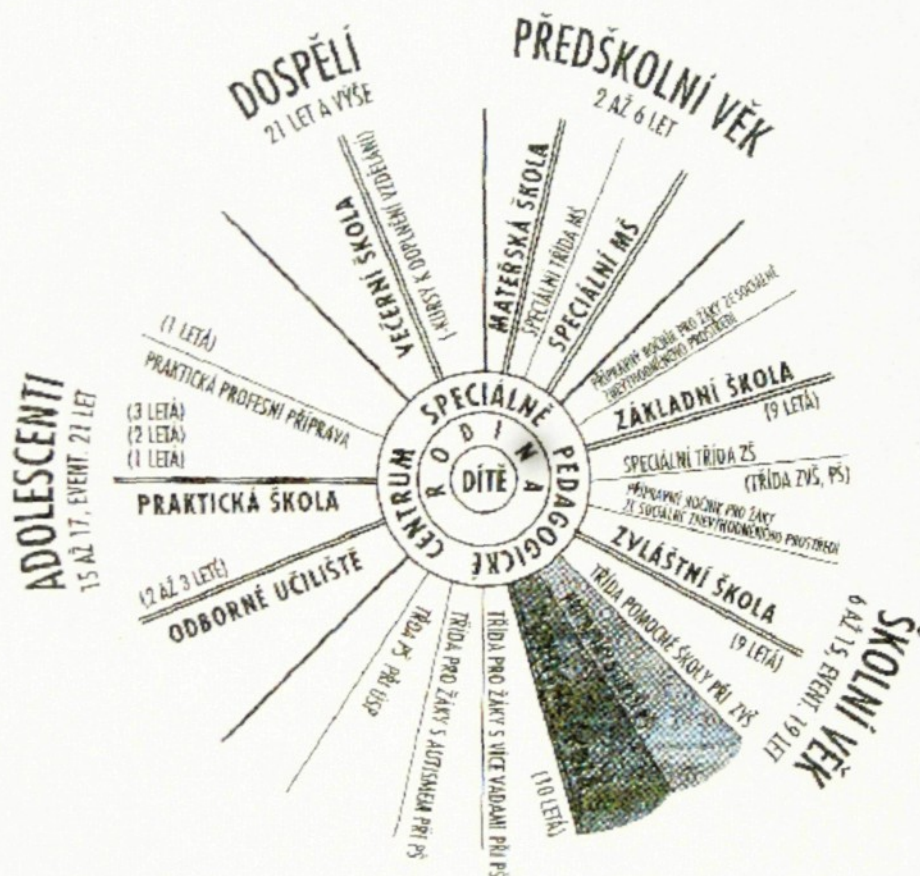
Valné shromáždění (2027. plenární zasedání OSN) vyhláší tuto deklaraci o mentálně retardovaných a současně žádá národní a mezinárodní organizace, aby zabezpečily, že tato deklarace bude sloužit na ochranu těchto práv:

1. Mentálně postižený má mít v nejvyšší možné míře stejná práva jako ostatní lidské bytosti.
2. Mentálně postižený má mít právo na zdravotní péči a vhodnou fyzikální terapii, jakož i na takovou výchovu, readaptaci a vedení, které mu umožní rozvinout v maximální možné míře jeho možnosti a schopnosti.
3. Mentálně postižený má právo na ekonomické zabezpečení a slušnou životní úroveň. Má plné právo podle svých možností produktivně pracovat nebo se zabývat jinou užitečnou činností.
4. Pokud je to možné, má mentálně postižený žít v kruhu své vlastní rodiny nebo v rodině opatrovníka a účastnit se různých forem společenského života. Proto má být rodině, ve které žije, poskytována pomoc. Je-li jeho umístění do specializovaného zařízení potřebné, mají být prostředí a podmínky života v něm tak blízké normálním podmínkám života, jak je to jen možné.
5. Mentálně postižený má právo na kvalifikovaného opatrovníka, pokud to vyžaduje ochrana jeho dobra a zájmů.
6. Mentálně postižený má právo na ochranu před jakýmkoli vykořisťováním, zneužíváním nebo ponižujícím zacházením. Je-li předmětem soudního stíhání, má mít právo na zákonný proces s plným uznáním svého stupně odpovědnosti, který vyplývá z jeho mentálního stavu.
7. Jestliže někteří postižení nejsou schopni účinně využívat souhrnu svých práv v důsledku hloubky svého postižení a jestliže se ukáže potřeba omezit tato práva buď částečně, nebo úplně, pak musí postup

používaný za účelem omezení nebo zrušení těchto práv chránit postiženého zákonně proti jakékoli formě zneužití. Tento postup by měl být založen na hodnocení kvalifikovaných znalců, kteří by posoudili sociální způsobilost postiženého. Omezení nebo zrušení práv má být podrobena periodickým revizím a musí být odvolatelné u vyšších institucí.

Příloha 2:

Současná nabídka výchovně vzdělávacích možností pro osoby s mentálním postižením (Teplá, 1997)

Příloha 3:

ŠKODA AUTO a.s.

Odborné učiliště

Mladá Boleslav

23 – 64 – E STROJNĚ MONTÁŽNÍ PRÁCE

003 AUTOMONTÁŽNÍ PRÁCE

Popis oboru:

Absolvent zná veškeré základní operace při ručním zpracování kovů. Umí volit správné pracovní nářadí, měřidla, přípravky. Úspěšný absolvent zná základní operace v montážních provozech, umí používat mechanizované stroje, různá ruční a strojní zařízení.

Příprava vytváří podmínky pro úspěšné zvládnutí všech montážních prací v automobilovém průmyslu a strojírenství.

Délka přípravy:

3 roky

Učební plán:

Počet týdenních vyučovacích hodin v ročníku

Název vyučovacích předmětů	1. ročník	2. ročník	3. ročník
Český jazyk a literatura	1,5	1,5	-
Matematika	1,5	1,5	-
Občanská výchova	1	1	1
Tělesná výchova	2	2	2
Odborné kreslení	3	3	-
Strojírenská technologie	1	2	-
Stroje a zařízení	2	2	-
Výrobní systémy	-	-	1
Technologie	3	2	2
Odborný výcvik	15	17,5	28
Celkem	30	32,5	34

Příloha 4:

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY

Charakteristika Učebního oboru 45-91-2 OPRAVÁŘSKÉ PRÁCE

Vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky dne
28.6.1995, č.j. 18274/95-24 s platností od 1. září 1995
počínaje 1. ročníkem

1. Základní údaje

Délka přípravy: 3 roky

Učební obor je určen pro: hochy

Základní podmínky pro přijetí: úspěšné ukončení 9. ročníku zvláštní školy,
zdravotní způsobilost uchazeče

Způsob ukončení přípravy: závěrečná zkouška

Poskytované vzdělání: odborná příprava pro výkon okruhu činnosti
příslušného povolání

2. Stručný popis učebního oboru

Základní ruční a strojní obrábění kovů. Údržby, opravy strojů a
zařízení používaných v rostlinné a živočišné výrobě. Běžné opravy
traktorů a přípojných vozidel. Získání řidičského oprávnění skupiny T
(B, C). Svařování oceli.

3. Zdravotní požadavky

Požadavky na zdravotní způsobilost žáků se shodují s požadavky
na zdravotní způsobilost žáků v odpovídajících učebních oborech středních
odborných učilišť schválených Ministerstvem zdravotnictví České
republiky.

4. Profil absolventa

Na základě obecných pokynů a znalostí výrobních technologií, v souladu s předpisy ochrany zdraví, bezpečnosti a hygieny práce a protipožární ochrany, v souladu se zásadami ochrany životního prostředí a při dodržování principu efektivního hospodaření s materiálem, energií a zařízením vykonává absolvent níže uvedené činnosti:

- provádí technické údržby, seřízení a běžné opravy mechanizačních prostředků používaných v rostlinné i živočišné výrobě
- obsluhuje diagnostické přístroje a zařízení používaná při zjišťování technického stavu motorových vozidel
- provádí základní renovační metody strojních součástí
- provádí základní operace při strojním obrábění a tepelném zpracování oceli
- běžné opravy traktorů a přípojných vozidel
- získá přehled z ekonomiky opravárenských a údržbářských činností.

5. Uplatnění absolventů

Učební obor opravářské práce připravuje žáky na výkon stanoveného okruhu pracovních činností povolání dělník v zemědělství zaměřený na výkon opravářských prací.

Příloha 5:

Centrum pro zdravotně postižené v Mladé Boleslavi (pracovní dílny)

Výrobky keramické dílny

Košikářská dílna

Krámek

Příloha 6:

Občanské sdružení Fokus v Mladé Boleslavi (chráněné dílny)

Zahradnická
dílňa

Knihařská dílna

Výrobky
knihařské dílny